Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 299 (10284) | 1976 чылдың декабрь 20, понедельник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЧУРУКТА: эш Л. И. Брежневке дүүн Төрээн чурттуң дээди шаңналын тыпсып турган үези. (Фототелеграф-биле алдынган).

Эш Л. И. Брежневке Төрээн чурттуң дээди шаңналын тывысканы

Декабрь 19-та, Кремльдиң Улуг ордузунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке Төрээн чурттуң дээди шаңналын—Ленин орденин болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдызын» тыпсырының ёзулалы байырлалдыг байдалга эрткен.

Эш Л. И. Брежнев бо шаңнал-биле коммунистиг тургузуушкунга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мурнунга кайгамчыктыг ачы-хавыязы, тайбынны быжыглаарының болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң талазы-биле идепкейлиг, үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазы дээш, Ада-чурттуң Улуг дайынынга немец-фашистиг эжелекчилерни тиилээриниң херээнге, Совет Эвилелиниң экономика болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынга хууда киирген улуг үлүү дээш база төрүттүнгени хүнүнден бээр чеден харлааны-биле холбаштыр шаңнаткан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный ук шаңналды тывыскан.

Шаңналды тыпсып турда эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальниги турганнар.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвада чедип келген удуртукчулары—эштер Эдвард Герек, Густав Гусак, Тодор Живков, Янош Кадар, Рауль Кастро, Эрих Хонеккер, Юмжагийн Цеденбал, Николае Чаушеску олар залга база турган.

Шаңналды тыпсып тура эш Н. В. Подгорный чүве чугаалаан.

Эш Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ чугаазы

Эргим Леонид Ильич!
Эргим эштер!
Өңнүктер!

Бөгүн бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, бистиң эживис болгаш удуртукчувус — Леонид Ильич Брежневтиң чеден харлаан хүнүн байырлалдыы-биле демдеглеп турар-дыр бис. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың байыр чедириишкининде оон амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын бүгү талалыг база долу көргүскен, — коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээринге, тайбың болгаш кижи төрелгетенниң социал депшилгези дээш демиселге кайгамчык улуг үлүг-хуузун айыткан. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга кайгамчыктыг ачы-хавыязы дээш Леонид Ильич Ленин орденин болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдызы»-биле шаңнаткан. «Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Төрүттүнген хүнү-биле, Төрээн чурттуң дээди шаңналы-биле бистиң юбилярывыска чүректиң хавызындан изиг байыр чедирерин чөпшээреп көрүңер, эргим эштер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Леонид Ильич Брежневтиң юбилейи — оон амыдыралының ацаа-ла кайгамчыктыг хүнү эвес болгай. Бо дээрге — ону бодунуң хүлээп көрдүнген удуртукчузу кылдыр көрүп турар партияга, күрүнеге болгаш бүгү совет улуска улуг болуушкун болур. Бүгү республикалардан, крайлардан болгаш областардан, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү булуңнарындан төнчү чок хөй байыр чедириишкиннери кээп турар. Леонид Ильич Брежневке—чайгылыш чок интернационалист-ленинчиге, чавырылдырыышкынның болгаш тайбыңның ёзулуг архитекторунга, амгы үениң кайгамчыктыг политиктиг ажылдакчызынга социалистиг күрүнелерниң бедик шаңналдары, бистиң бо байырлаашкынывыска социализмниң акы-дуңма чурттарының удуртукчуларының киржилгези, а ол ышкаш делегейниң өске-даа хөй чурттарындан кээп турар изиг байыр чедириишкиннери болгаш чаагай күзелдери бөгүнгү юбилейни ёзулуг делегей ужур-дузалыг кылдыр көдүрүп турар.

Эргим Леонид Ильич, Силер дөртен беш ажыг чылдарда бистиң алдарлыг Ленинчи партиявыстың хүрээлеңинге туржуп келдиңер, кажан-даа мурнуку одуругга, дайынчы чыскаалга, берге участоктарга туржуп келдиңер. Чурттуң амыдыралынга эрткен легендарлыг болуушкуннар — бирги беш чылдар, Ада-чурттуң Улуг дайынының оттуг оруктары, дайын соолгүндеги бергелерни ажып эрткени, кур чер эпопеязы, сайзыраңгай социализмниң өндүр улуу болгаш калбак хемчээли—Силерниң көскү, маадырлыг намдарыңарның алдарлыг арыннары апарган.

Металлург ажылчындан эгелээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарынга чедир Силерниң эрткен оруңар —коммунистиг идейлиг чоруктуң, бедик партийжи болгаш бистиң улуг херээвиске кызыгаар чок бердинген чоруктуң үлегер-чижээ болур. (Адыш часкаашкыны).

Бистер магалыг үеде— коммунистиг депшилгени тургузуп, улустарның тайбың болгаш депшилге дээш демисели улам көдүрлүп, революсчу улуг чаартылгалар, социал үндезин өскерилгелер бооп турар үеде чурттап турар бис. Делегей улам-на эки кылдыр, социализмниң эрге-ажыынга, ажылчы чоннарның эрге-ажыынга ажыктыг кылдыр чайгылыш чок чаартынып турар. Бо улуг үеде коммунист болурундан, амгы үениң эң күчүлүг политиктиг организациязының, депшилгелиг кижи төрелгетенниң авангардында чорупт орар Ленинниң партиязының кежигүнү болурундан артык улуг алдар болгаш харысалга чок.

Силер, Леонид Ильич, ам он ийи чыл дургузунда бистиң партиявыстың дайынчы штабы— Төп Комитетти болгаш Политбюрону удуртуп, амгы үениң чугула айтырыгларынга дүгжүп турар политиктиг стратегияны ажылдап кылырынга бүгү күжүңерни, билиицерни болгаш дуржулгаңарны берип келдиңер. Тургузукчу чоруктуң болгаш тайбыңның стратегиязы болур ук стратегия партияның XXIII, XXIV болгаш XXV съездилеринге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелдеринде, пленумнарга кылган чугааларыңарда болгаш өске-даа ажылдарыңарда илергейлеттинген. Ол бүгү дээрге марксизм-ленинизмниң эртине-байлаанга улуг салыышкын болур. Массаларның организакчызы болгаш политиктиг удуртукчузу Силерниң талантыңар партияның канчаар-даа аажок улуг пландарын херек кырынга боттандырарынга бүрүнү-биле бараан боон турар. Чурттуң амыдыралының кайы-даа талазын бөгүн ап көөр болзувусса, ында кайгамчык чаартылгалар тодаргай көстүп турар. Ол чаартылгалар дээрге, совет кижилерниң бистиң ленинчи партиявыс-биле, оон Төп Комитеди, Политбюрозу-биле, Силерниң адыңар-биле, Силерниң үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгаңар-биле чоптүг холбаштырып турары политиктиг угланыышкынның дүрүм ёзугаар түңнели-дир. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Партия болгаш чоннуң бузулбас чаңгыс эвин, сырый каттыжыышкынын быжыглаарынга Силерниң киирип турар салыышкыныңар үнелеп четтинмес, Леонид Ильич. Эрткен чылдарның дургузунда бистиң партияның хүрээлени өскен. Оон иштики амыдыралынга башкарыкчы салдары күштелген болгаш ролю улгаткан. Бүгү айтырыгларны шиитпирлээринге коллегиалдыг болгаш удуртулганың коллективтиг болурунуң, партия болгаш күрүне ажылының норма, принциптериниң ленинчи стилин тургузарынга улуг ачы-хавыя Силерге хамааржыр. Бедик идейлиг болгаш ажыл-херекчи, принципиалдыг болгаш харысалгалыг, инициативчи болгаш идепкейжи чорук, кижилерни эш ёзузу-биле көөрү болгаш чогаадыкчы тура-соруk — бо бүгү бистиң хүннеривисте, бистиң чурттап, ажылдап турар атмосферавыста онза тодаргайы-биле илергейлеттинип турар.

Социалистиг индустрияны хөгжүдеринге, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин чаартырынга, эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин шиңгээдип алырынга, камгалаар аргазы быжыглаарынга бистиң улузувустуң чедип алганы кайгамчык чедиишкиннери, совет кижилерниң чаагай амыдыралының болгаш культуразының чайгылыш чок өзүлдези партияның политиказының база бистиң бар чылдар угланыышкынывыстың амыдыралчы шынның болгаш күжүн бадыткап турар. (Адыш часкаашкыны).

Сооңгу чылдарда социалистиг дем-каттыштырылгазын, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинин быжыглаарында улуг бурунгаар базымнар кылдынган. Акы-дуңма чурттарның удуртукчулары-биле Силерниң доктаамал болгаш ажыктыг ужуражыышкыннарыңар, арга-лажылганар мында үнелеп четпес улуг рольду ойнап турар.

Эки чаартылгалар делегей харылзааларынче база-ла кирип бар чыдар. Ук харылзааларны шынныг болгаш дең эргелиг чоруктуң, бот-боттарын хүндүлежириниң эгелеринге үндезинни-биле эде тургузарының оруктары салдынып эгелээн. СЭКП-ниң XXIV съездизинге хүлээп алдынган болгаш XXV съездизинге улам сайзыраңгайжыттынган Тайбың программазын ажылдап кылырының ёзулуг инициатору Силер болдуңар. Делегейге чогумчалыг чаартылгаларны боттандырары дээш идепкейлиг болгаш кызымаккай демиселдиң үезинде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болдунган эргилдениң эге бажынга Силер туржуп турдуңар. Социалистиг дем-каттыштырылгазының, бүгү депшилгелиг болгаш демократтыг күштерниң деткээни бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң кылып келгени хөй санныг тайбынга ынакшылдыг эгелээшкиннери болгаш акциялары планетаның политиктиг байдалын көскүзү-биле экижидип, чурттарны болгаш улустарны чоокшулаштырып, кижи төрелгетенниң даартагы хүнүнге быжыг бүзүрелдиин хандырып турар.

Үениң негелделерин ылапты-биле тодарадыр, миллион-миллион кижилерниң ойү келген хереглелдерин ханызы-биле билир болгаш тодаргай пландар кылдыр боттандырар — удуртукчу-коммунистиң уран аргазын, Леонид Ильич, Силер бүрүн чергези-биле шиңгээдип алган Силер. Силер бодуңарның төлептиг салыышкыныңарны киирбээниңер, чурттуң амыдыралынга, күш-ажылчы кижи төрелгетенниң салым-чолунга ужур-дузалыг кандыг бир болуушкунну бөгүн адаары берге. Коммунистиг тургузуушкунуң херээнге чаа дидим бодалдарны-даа азы Хельсинкиге чөвүлел хуралазы коммунистерниң Берлинге чоокта чаа болган чыыжы ышкаш, улустарның депшилгезиниң оруунга ындыг төөгүлүг үе-чадаларны-даа ап көөрге — каяа-даа Силерниң киржилгеңер херектиң чедиишкинин тодаргайлап турар.

Леонид Ильич, Силерниң ажыл-херектериңер, практиктиг, херек кырында боттуг ажыл-херектериңер — Силерниң кызыгаар чок бедик ат-алдарыңарның болгаш ёзулуг-ла бүгү улустуң бүзүрелиниң сорук киирикчи үнер дөзү база «бүгү чажыды» ол-дур. (Адыш часкаашкыны).

Бистиң башкыларывыс, марксизм-ленинизмниң үндезилекчилери делегейниң революстуг ёзу-биле чаартырының чедиишкинин политиктиг удуртукчуларның, чоннуң мурнакчы төлээлекчилериниң ажыл-чорудулгазы-биле үзүктел чок холбаштырып турган. Маргылдаа чокка хүлээн көрген ат-алдарның, революстуг чаңчылдар-биле болгаш революстуг энергия-биле, делгем политиктиг ниити билиг-биле база организакчы талант-биле мергежээн демиселчиниң ат-алдарының канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын Владимир Ильич Ленин онзалап демдеглеп турган. Леонид Ильич, Силер ол бүгү шынарларны бодуңарда дескиин-биле болгаш бүрүнү-биле тудуштуруп турар дээрзин Силерниң удуртулгаңар-биле ажылдап турган кижи бүрүзү чугаалап болур. (Адыш часкаашкыны). Партияның үнелеп четпес ажыглалы болур Силерниң ат-алдарыңар чоннуң чаагай чоруунга, тайбыңның, демократияның болгаш социал депшилгениң херээнге хүн бүрүзүнде база күчүлүг-биле бараан болуп турар.

Силерниң бүрүн чогаадыкчы энергиялыг, хөй талалыг дуржулгаңарның, партийжи мерген угааныг чоруунарның, революстуг бүзүрелиңерниң бүгү күжүнде уткуп турарыңар алдарлыг юбилейиңер-биле Силерге база катап изиг байырны чедирерин чөпшээреп көрүңер, эргим Леонид Ильич. Хөй чылдарда быжыг кадыкшылды, кижи төрелгетенге келир үеже орукту салып турар Ленинниң улуг партиязының бажынга турар төөгүлүг үүле-херекке үре-түңнелдиг ажыл-чорудулганы Силерге бүгү сагыш-сеткилден күзеп тур бис. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Шаңналдарны тыпсырын чөпшээреп көрүңер.

Киришкеннер диамиттиг адыш часкап турда, Н. В. Подгорный Ленин орденин болгаш «Алдын Сылдыс» медальды Леонид Ильич Брежневке тыпсып берген.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Хүндүлүг өңнүктер!

Бөгүнгү шаңналды онза сагыш-сеткил хайныгыышкыны-биле хүлээп ап тур мен. Ындак Төрээн чурттуң хүндүлеп хүлээп көөрүндеп артык бедик шаңнал, оон улуг алдар бистиң кайывыска-даа турбас. Мээң эргим эштерим, силерниң байыр чедиргениңерниң сагыш-сеткилди хайныктырып келир одуругларын база силер бүгүдениң өмүнээзинден маңаа ам чаа Николай Викторовичиниң чылыг сөстери немешкен Чарлыктың сөстерин солуннардан номчааш, ону мен бөгүн онза илези-биле медереп турдум. (Адыш часкаашкыны).

Совет Эвилелиниң Маадырының адын ийи удаа тыпсыр ол хире өндүр улуг алдарны меңээ көргүскени дээш Коммунистиг партияга, оон Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Совет чазакка бүгү сагыш-сеткилимден өөрүп четтирдим. (Адыш часкаашкыны).

Бистиң Коммунистиг партиявыстың, бистиң Совет чуртувустуң бүдүрүп кылып турганы болгаш кылып турары ол ажыл-херектерден мээң амыдыралымның хүн бүрүзү ангылаттынмайн турарынга чоргаарланып тур мен. (Адыш часкаашкыны). Меңээ партияның бүзүрелиндеп, чоннуң бүзүрелиндеп артык бедик чүве кезээде турбаан болгаш ындыг болуп артып-даа турар. (Адыш часкаашкыны). Ынчангаш бөгүн шаңналды—Ленин орденин болгаш Маадырның «Алдын Сылдызын»—хүлээп алгаш, мээң бүгү күштеримниң, мээң бүгү амыдыралымның партияга хамааржып турары ышкаш, бо шаңнал база партияга хамааржып турар дээрзин бүгү сагыш-сеткилимден медереп билип тур мен. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Бистер шаңнал алыр дээш ажылдап турар эвес-ле болгай бис, эштер, ынчалзажок кижиниң ажылы бедик үнелээшкинни алганы—ол дээрге кезээде улуг өөрүшкү болгай. Ынчаарга ол-ла үеде немелде харысалгазын, чурттуң мурнунга, чоннуң мурнунга улам-на улуг хүлээлгезин база медереп турар.

Мен база-ла ам ындыг бодалды медереп тур мен. Ынчалзажок аңаа өске база бир чүве немежип турар. Бир тээ, ам меңээ партияның бүзүрээни ол албан-хүлээлгеге тургаш, Төрээн чурттуң хүлээп көрүүшкүнүн ап турар болганымда (аңаа мен чүгле маңаа тывыскан шаңналды эвес, харын бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң ажыл-чорудулгазын база аңаа мээң салыышкынымны чүүлдүгзүнүн көрген, чаагай күзээшкиннерни кылган совет кижилерниң муң-муң чагааларын база хамаарыштырып турар мен), ол дээрге партия съездилериниң шиитпирлерин күүседир дээш силер-биле бистиң чорудуп турар политикавыс, чурттуң күчү-шыдалын улам ыңай быжыглаарының, чоннуң чаагай амыдыралын болгаш культуразын улам ыңай бедидерниң политиказы, пролетаржы, социалистиг интернационализмниң болгаш быжыг тайбың дээш туруштуг демиселдиң политиказы—шын политика-дыр! (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны). Ынчангаш бис моон соңгаар-даа ол угланыышкынны быжыы-биле чорудар бис!

Каш хонуктар эртерге бис Улуг Октябрьның алдан чыл оюнуң чылынче кириптер бис. Ол чылдарның дургузунда бистиң партиявыстың болгаш чонувустуң кылган чүүлдерин үнелеп көргеш, мынчаар чугаалап болур: бистиң чедиишкиннеривис шынап-ла келдергей улуг.

Совет кижилер хөй-хөй он чылдарның дургузунда бир аңгы өске аңгыны дарлаар, чамдык кижилерниң өске кижилерниң күш-ажылынга байып чоруун көрбейн келген. Ажылын чидирген, ажыл тывар аргазы чок апарган кижиниң кээргенчиг байдалы кандыг болурун олар билбес. Аарыг кижиге эмчи дузазын чедирер аргазы чок апаар азы уругларын эртем-сургуулга өөредип алыр арга чок апаар чорук акша чогундан бооп турар болгай. Бо бүгү чүүлдерни совет кижилер шагда-ла билбес апарган, кажан-даа ындыг болур. (Адыш часкаашкыны).

Социализмниң хостаан улузунуң улуг энергиязы кайгамчык чүүлдерни бодарадып турар. Миллион-миллион ажылчы чоннары ашчутка, бижик-билиг билбес чорукка туттурган, эрге-шөлээ чок хааныг Россия ышкаш чыдып калган чуртту төөгүлүг кыска хуусаада социализм делегейиниң эң-не күчүлүг болгаш мурнакчы күрүнелериниң бирээзи кылдыр, амгы үениң эң күчүлүг экономикалыг, бедик хөгжүлделиг эртемниг, сайзыраңгай техникалыг, ниитилел моралы көстүп көрбээн бедик деңнелдиг, бүгү чону эртемниг болгаш культурлуг күрүне кылдыр хуулдурган. Миллион-миллион хамаатылар бодунуң күрүнезиниң, бодунуң ниитилелиниң херектерин эргелеп-башкарарынга улам калбаа-биле, идепкейлиг киржип турар. Идейполитиктиг чаңгыс эви-биле күштүг, туруш-сыныш чок болгаш чоргаар улус, маадыр улус, ажыл-ишчи улус, патриот улус күш-ажылга болгаш демиселге совет улус болуп тургустунган. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Бир эвес делегей талазының дугайында чугаалаар болза, бистиң чуртувус бодунуң бүгү төөгүзүнүң дургузунда амгызы ышкаш шак ындыг ат-алдарны болгаш салдарны кажан-даа ажыглавайн келген, даштыкыга ооң ханы болгаш шынчы өңнүктери, азы бөдүүнү-биле чугаалаарга эки күзелдиг партнёрлары турбаан деп бадыткаар болзумза частыг болбас. Бо ат-алдар, бо салдар—чүнүң-даа мурнунда улуг Ленинниң амыдыралга шалыышкыны-биле боттандырып турганы бистиң даштыкы политикавыстың тайбыңга ынакшылдыг ханы чоруунуң түңнели, дайынның айыылын, чүнүң-даа мурнунда ядролуг дайынның айыылын чайладыр дээш, чепсеглениишкинниң дүжүрер дээш, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар дээш, улустарның хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаар, күрүнелерниң тускай хамаарышпас эргелерин камгалаар дээш бистиң туруштуг демиселивистиң түңнели бооп турары өөрүнчүг. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Бо бүгү чылдарның дургузунда хөй чүүлдерни кылган бис, ынчалзажок оон-даа хөйнү кылыр апаар бис, эштер. Коммунистиг тургузуушкунуң оруу-биле бурунгаарлаан тудум-на бистиң шиитпирлээр сорулгаларывыс улам харысалгалыг болуп бар чыдар. Улус ажыл-агыйының хемчээли чайгылыш чок өзүп турар. Эртемниң депшилгези чаа айтырыгларны шиитпирлээрин негеп турар. Бистиң ниитилелдиң бүгү организми улам байлак болгаш нарын апаар чыдар. XXV съездиниң негелдези—бистиң бүгү ажылывыстың шынарын болгаш ажыктыг чоруун бедидери — бо дээрге амыдыралдың бодунуң негелдези. Ону күүсеткен турар ужурлуг бис. Партияның болгаш улустуң бүгү энергиязын аңаа мөөңнээн турар ужурлуг.

Бодунуң аас-кежиин кижи боду тывар деп үлегер-чугаа шаанда турган болгай. Ону бо таварылгада ажыглаары чөптүг боор деп бодай-дыр мен. Чурттуң хөгжүлдезиниң дидим болгаш хандыр көрген пландарын амыдыралга боттандырары болгаш чоннуң амыдыралын экижидери — совет улустуң, хоорайның болгаш кодээниң миллион-миллион ажылчы чоннарының боттарының холдарында. Партияның политиказын тодаргай херектер-биле оларның деткииринден, бөгүн—дүүнгүзүнден, а даарта — бөгүнгүзүнден артык эки ажылдап билиринден партияның айыткан бедик сорулгаларының чедиишкини хамааржыр. (Адыш часкаашкыны).

Бистиң бүгү улузувуста, бистиң бүгү партиявыста коммунистерге төлептиг, ажылдың үре-түңнелдиг чогаадыкчы стили нептерээн. Төскү беш чылдың берге үезинде бедик көргүзүглерни чедип алырынга бо чүүлдер биске дузалаан. Ооң түңнелдерин ажылчын аңгының, кодээниң ажыл-ишчилериниң, бистиң совет интеллигенциявыстың маадырлыг, бедик идепкейлиг күш-ажылы хандырган. Бистиң совет тургузуувустуң күчүлүг күжү ол бооп турар болгаш болур-даа. (Адыш часкаашкыны).

Эргим эштер!

Бедик болгаш хүндүлүг шаңналдар-биле мээң юбилейимни демдеглээш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң шылтараңгай ажылдакчыларының, социализмниң акы-дуңмалыкчы чурттарының удуртукчуларының мээң адымга чылыг сөстерни соолгу хүннерде дыңнап келдим. Ол сөстерни дыңнаарда, бистиң чурттарывысты каттыштырып турар быжыг, бузулбас найыралдың демдектери, улуг совет улуска, оон ленинчи Коммунистиг партиязынга ынакшылдың болгаш хүндүткелдиң демдектери—ол шаңналдарны хүлээп алырда сүрээдевейн баар аргам чок турганын билген боор силер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Акы-дуңмалыкчы партияларның удуртукчулары бо хүн мында залда турары өөрүнчүг-дүр. Ынчангаш оларга база катап чүректиң хавызындан өөрүп четтиргенимни илередикеен, социализмниң бүгү чурттарының улустарынга акы-дуңманың чылыг сөзүн дамчыдып тур мен. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Маадырның «Алдын Сылдызы»-биле кады меңээ мырыңай чаа тывыскан орденде бистиң үевистиң кижилериниң эң-не өндүр улуу, бистиң бүгүдевиске, бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга эң-не эргим кижи Ленинниң овур-хевирин сиилбээн.

Ленин биске бистиң үевистиң тугу, бистиң партиявыстың үндезилекчизи, делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу болганы-биле эргим болурундан аңгыда, ылаңгыя ооң чогаадыкчы мерген угааны болгаш тиилеттирбес логиказы, анализиниң ханызы болгаш түңнелдериниң база ажыл-чорудулгазының дидими, ооң революсчу тура-соруу, ооң-биле кады өндүр бедик кижизиг чоруу, бөдүүнү база сагыш човангыры —бистиң амыдыралывыска үлегер-чижек, бөгүнгү ажыл-херээвиске үнелеп четтинмес чөленгииш болгаш дуза болуп келген болгаш болур-даа. Бир чогаалчының: «Ленин ам-даа дириглерден артык дириг» деп чугаалааны шынап-ла кайгамчык-тыр. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Ленинниң өөредиин, ооң өлүм чок үлегерин эдереринче кезээде, чайгылыш чокка чүткүүрүмнү бо шаңналды хүлээп ап тура силерге, бистиң партияның бүгү кежигүннеринге, бүгү совет кижилерге, а ол ышкаш даштыкыда бистиң өңнүктеривиске болгаш бистиң-биле чаңгыс аай бодалдыгларга бүзүредиксеп тур мен, эргим эштер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны). Партияның шынчы солдады, күш-ажылчы улустарның херээ дээш, бистиң Төрээн чуртувустуң аас-кежии болгаш чечектелиишкини дээш шынчы демиселчи болуп келген болгаш болуп артар мен. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Оон соонда эш Н. В. Подгорный эш Л. И. Брежневке мынча дээн:

Эргим Леонид Ильич!

Силерге база бир шаңналды тыпсыры меңээ улуг өөрүшкү-дүр. Чурттуң камгалаар аргазын быжыглаарынга болгаш Чепсектиг Күштерни сайзыраңгайжыдарынга шылгараңгай ачы-хавыяңар дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы, Совет Эвилелиниң Маршалы, Силер, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле ССРЭ-ниң күрүне сүлдезин алдын-биле сиилбээн Хүндүлүг чепсек-биле шаңнаткан болгай Силер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Шаңналды хүлээп ап тура, Леонид Ильич Брежневтиң чугаалааны:

Эргим эштер болгаш өңнүктер!

Бо Хүндүлүг чепсекти хүлээп ап тура, Силерге чүректиң ханызындан өөрүп четтирбишаан, бо селемени кажан-даа, каяа-даа дайын сорулгазынга ажыглавас дээрзин чугаалаксап тур мен. Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң алдарлыг төөгүзүнге мээң хандамырымдан тудуш холбалыымның демдээ кылдыр мээң өрээлимге ол кадагалаттынар. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарьлары, өске-даа совет, партия болгаш күрүне ажылдакчылары, шериг начальниктер, социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчулары Төрээн чуртунуң бедик шаңналын алганы болгаш оон юбилейи-биле Леонид Ильич Брежневке изиг байырны чедирген. Чырыткылыг ленинчи идеалдарның тиилелгези, бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң чечектелиишкини, күш-ажылчы кижилерниң аас-кежии, Советтер чуртунга коммунистиг ниитилелди тургузары, бүгү делегейге тайбыңның херээ дээш моон-даа соңгаар үре-түңнелдиг ажылдаарын аңаа олар күзээн.

Эш Л. И. Брежнев байыр чедириишкиннери дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн.

(СЭТА).

БУХАРЕСТ, 1976 чылдың ноябрь. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң делегацияларының баштыңнары Политиктиг консультативтиг комитеттиң чөвүлел хуралы доозулган соонда. (СЭТА-ның фотохроникасы).

ТӨӨГҮЛҮГ ФОТОЧУРУКТАР

БУХАРЕСТ. 1976 чылдың ноябрь. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Декларациязынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ат салып олурары.

АЛМА-АТА. 1974 чылдың март. Кур черлерни шиңгээдип алганының 20 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хурал. Индирде—СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев.

МОСКВА. 1961 чылдың апрель. ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. А. Гагаринге Ленин орденни болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының «Алдын Сылдыс» медалын Л. И. Брежневтиң Кремльдиң Улуг ордузунуң Георгиев залында тывсып турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ПАРТИЯНЫҢ, СОВЕТ УЛУСТУҢ ШЫНЧЫ ОГЛУ

Л. И. Брежневтиң 70 харлаанынга холбаштыр Кремльге хүлээп алыышкын

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели декабрь 19-та Кремльдиң Улуг ордузунга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаанынга холбаштыр хүлээп алыышкынны кылган.

Хүндүскүнүң беш шак. Георгиев залга Чайковскийниң «Байырлыг марыжы» чаңгыланып үнген. Хүлээп алыышкынның киржикчилери эш Леонид Ильич Брежневти дыңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Аңаа турганнар эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов оларны байыр чедирип уткаан.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвада келген удуртукчулары — эштер Эдвард Герек, Густав Гусак, Тодор Живков, Янош Кадар, Рауль Кастро, Эрих Хонеккер, Юмжагийн Цеденбал, Николае Чаушеску оларны хүлээп алыышкынның киржикчилери чылыы-биле, акы-дуңма ёзузу-биле уткааннар.

Аңаа база-ла — Бразилияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары Луис Карлос Престес, Данияның Коммунистиг партиязының Даргазы Кнуд Есперсен, Испанияның Коммунистиг партиязының Даргазы Долорес Ибаррури, Уругвайның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары Родней Арисменди, Тайбының Бүгү делегей Чөвүлелиниң чиңгине секретары Ромеш Чандра, Чилиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының Политкомиссиязының болгаш Секретариадының кежигүнү Америко Соррилья Рохас олар база барган.

СЭКП ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттар, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери, эвилел республикаларның удуртукчулары, ССРЭ-ниң министрлери, күрүне комитеттериниң даргалары, СЭКП обкомнарының болгаш крайкомнарының бирги секретарьлары партияның хоочуннары, үлетпүрнүң болгаш кодаа ажыл-агыйның мурнакчылары, шериг начальниктери, космонавтылар, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, эртемденнер, конструкторлар, литератураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары, хөй-нийти организацияларының удуртукчулары залга база турганнар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш **М. А. Суслов** хүлээп алыышкынны ажыткаш, Коммунистиг партияның Совет күрүнениң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы, чайгылыш чок ленинчи, тайбың дээш чалбыыштыг демиселчи — Леонид Ильич Брежневке алдарлыг юбилейге холбаштыр изиг байыр чедирген.

Планетаның бүгү ак сеткилдиг кижилериниң авторитедин чаалап алган болгаш бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының ханы хүндүткелин, изиг ынакшылын чедип алган кижиниң, ленинчи улуг херектиң уламчылакчызының СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретарының албан-хүлээлгезинде турар деп чүвени бистер улуг сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп турар бис деп, эш М. А. Суслов чугаалаан. Коммунистиг партияга, Силерге баштаткан оон Төп Комитединге удурткан совет улустуң чаа ниитилелди тургузарынга болгаш быжыглаарынга, улустарның айыыл чок чоруун болгаш тайбынны хандырарынга чедип ап турар төөгүлүг чедиишкиннеринге бистер чоргаарланып турар бис, Леонид Ильич.

Эш М. А. Сусловтуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары каш удаа үзе кирип турган.

Эш М. А. Сусловтуң чугаазының түңнел кезээн хүлээп алыышкынның киржикчилери үзүктелбес адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Шупту улус туруп келген. Пионерлер Леонид Ильичиге болгаш оон өөнүң ээзи Виктория Петровнага кызыл чечектерни эккеп тудускан.

Эвилелдешкен республикаларның, Москваның, Ленинградтың болгаш Ленинград областың удуртукчулары, Чепсектиг Күштерниң бот составының өмүнээзинден—ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, совет эртемденнерден—ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров, 110 миллион кежигүннүг совет профэвилелдеринден — ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев, Советтер чуртунуң 35 миллион кежигүннүг комсомолунуң болгаш бүгү аныяктарының өмүнээзинден ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников Леонид Ильич Брежневке байыр чедирип чүве чугаалаан.

Ленинчи бүдүштүң партийжи удуртукчузу болгаш шылгарангай политиктиг ажылдакчызы болур эш Л. И. Брежневтиң канчаар-даа аажок улуг талантызының дугайын олар чугаалап турган. Байлак амыдыралчы дуржулгалыг, коммунистиг тургузуушкуннуң теориязын болгаш практиказын ханызы-биле билир, ажылдың ленинчи стилин шиңгээдип алган болгаш, Леонид Ильич Коммунистиг партияның база Совет күрүнениң ажыл-чорудулгазының ССРЭ-ниң экономиктиг күчү-шыдалын болгаш ажылчы чоннарның амыдыралының деңнелин бедидери, чурттуң камгаланыр күчүзүн күштелдирери, социализмниң делегей системазын быжыглаары, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыштырары, тайбынны база улустарның айыыл чок чоруун быжыктырары дээн ышкаш ындыг үндезин углаашкыннарын ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга кедергей улуг салыышкынны кирип турар.

Леонид Ильич Брежневтиң бүгү амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы күш-ажылдың кижилериниң эрге-ажыктарынга чагырткан, амыдыралчы, чарылбас беддирлер ону кезээде-ле чон-биле холбаштырып келген болгаш холбаштырып турар дээрзин олар демдеглээн. Эш Л. И. Брежнев ажылчын аңгының, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктары дээш каяа-даа база кезээде бодунга шыңар болур энергиязы-биле болгаш быжыг туруштуу-биле демисежип келген болгаш демисежип турар.

Даштыкы аалчылар Леонид Ильич Брежневке чылыы-биле байыр чедирген. БУР-нуң, ВУР-нуң, ГДР-ниң, Куба Республиканың, МАР-ның, ПУР-нуң, РСР-ниң ЧССР-ниң акы-дуңма партияларының удуртукчулары, Уругвайның Компартия ТК-зының Бирги секретары Р. Арисменди чүве чугаалаан.

Социализм чурттарының найыралдың болгаш акы-дуңма кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге СЭКП-ниң, Совет күрүнениң, эш Л. И. Брежневтиң бодунуң үре-түңнелдиг ролюн олар демдеглээн. Бөмбүрзектиң улустарының Тайбың программазы деп адааны идепкейлиг даштыкы политиктиг угланыышкынны ажылдап кылыры болгаш боттандырары эш Л. И. Брежневтиң ады-биле холбашканын чүве чугаалааннар онзалап демдеглээн. Делегейниң социалистиг системазының күчүзүнүң өзүлдезин болгаш сырый каттыжыышкынны, делегей хөгжүлдезиниң чорудулгазынга оон салдарының улгаткаары эш Л. И. Брежневтиң ады-биле чарылбас холбашкан. Марксизм-ленинизмниң, пролетарлыг интернационализмниң принциптериниң үндезининге делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыштырарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары шылгарангай салыышкынны кирип турар.

Сөс ап, чүве чугаалаан даштыкы аалчылар коммунистиг идеалдар дээш, бүгү делегейге тайбың дээш төөгүлүг демиселдиң стратегиязын ажылдап кылырынга Леонид Ильичиниң ачы-хавыяазын онзалап демдеглеп турганнар.

Чер болганында кижилер Л. И. Брежневтиң адын сөөлгү чылдарның эң чугула инициативалары — айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле Хельсинкиге болган ниити-европа чөвүлел хуралы, Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлинге конференциязы-биле холбаштыр көрүп турарын акы-дуңма партияларның удуртукчуларының чугааларынга онзалап демдеглеттинген.

Социализмниң делегей системазының күчү-шыдалын болгаш салдарын быжыглаарынче, Советтиг чуртка коммунистиг ниитилелди тургузарынче, тайбынны болгаш улустар аразынга найыралды быжыглаарынче угланган оон улуг ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун акы-дуңма партияларның удуртукчулары эш Л. И. Брежневке күзээннер.

Хүлээп алыышкынның киржикчилери оларның чугааларын улуг кичээнгейлиг дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны удаа-дараа үзе кирип турган.

Кажан даргалакчы юбилярга сөс бээрге, залга үргүлчүлелдиг, дыңмиттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып үнген. Хүлээп алыышкынның киржикчилери Леонид Ильич Брежневке бүт кырынга туруп алгаш байыр чедирип турганнар.

Эш Л. И. Брежнев хүлээп алыышкынга чүве чугаалап бүгү кижилерниң чылыг сөстери болгаш чаагай чорукту күзээни дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин хүлээп алыышкынның киржикчилеринге чугаалаан. Совет улус боттарының ленинчи партиязын деткип, ол деткиирде сөс кырынга эвес, а херек кырында деткип турары дээрге, бистиң улуг аскывас кежик болур! — деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн. А бистиң мурнувуста ажыл-херектер, хоорайларның болгаш суурларның бүгү ажылчы чоннарының улуг болгаш харысаалгалыг ажыл-херектери дыка хөй. Ол ажыл-херектерниң чедиишкиннииг болуру улустуң чаагай чоруун, улустуң культуразын болгаш кадыкшылын улам-на бедик кылдыр көдүрер арганы бээр, быжыг тайбың дээш бистиң демиселивисти, найыралдыг күрүнелер-биле бистиң кады ажылдажылгавысты улам-на улуг үре-түңнелдиг болдурар.

Ол эчис сорулгаларны чедип алырының эрге-ажы дээш силерниң бөгүнгү юбилярыңнар-даа, оон бүгү эштери-даа, партияның Төп Комитединиң болгаш оон Политбюрозунуң бүгү кежигүннери-даа боттарының бүгү дуржулгазын болгаш боттарының бүгү күжүн харам чокка бээр деп бодап турар мен.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары чаңгыс эвес удаа үзе кирип турган.

Хүлээп алыышкын үезинде уран-чүүл мастерлериниң концерти болган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлаанынга тураскаадып, Кремльдиң Улуг ордузунга кылган хүлээп алыышкын байырлалдыг ёзулал-биле, чүректиң ханызындан, эң-найыралчы байдалга эрткен.

(СЭТА).

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ, ЧААГАЙ КҮЗЭЭШКИННЕР

Эш Л. И. Брежневтиң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлааны-биле болгаш ону Ленин орден-биле база Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдыс» медалы-биле шаңнааанынга холбаштыр Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан байыр чедиргеннер болза:

Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Болгар Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров;

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Я. Кадар;

Вьетнам Социалистиг Республиканың Президентизи Тон Дык Тханг, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ле Зуан, ВСР-ниң Национал хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы Чонг Тинь, ВСР-ниң чазаа-ның Премьер-Министри Фам Ван Донг;

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф;

Корейниң Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары Ким Ир Сен;

Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ф. Кастро Рус;

Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары К. Фомвихан;

Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитединиң Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ж. Батмунх;

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Э. Герек, ПУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң даргазы Г. Яблоньский, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич;

Румынияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Румын Социалистиг Республиканың Президентизи Н. Чаушеску;

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, Г. Гусак;

Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказының Президентизи, Югославияның Коммунистер эвилелиниң даргазы И. Броз Тито.

(СЭТА.

ТУРГУЗУУШКУННУҢ СТРАТЕГИЯЗЫ

Коммунистиг партияның XXV съездизи бистиң күрүневистиң хөгжүлдезиниң өндүр улуг программазын, коммунистиг ниитилелди тургузарының программазын төлевилээн. Ол сорулгаларны боттандырарынга онза роль эртем-техниктиг дешпилгеге онаажып турар. Бистиң чуртувуска эртемниң хөгжүдериниң эң чугула айтырыгларын тургузарынга база шиитпирлээринге бистиң Коммунистиг партиявыстың Чиңгине секретарының хууда киирип турар салыышкынын бо хүннерде, Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлааны-биле холбаштыр база катап онзалап демдеглээрин бистерге, эртемденнерге, күзенчиг ийик. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл болганы оюнга тураскааткан байырлыг хуралга оон чугаазы бистерге, эртем ажылдакчыларынга, онза ужур-дузалыг болуп турар. Ол чугаа хөй муң эртемденнерге программыг документ болу берген. Бистиң ниитилелвисти хөгжүдеринге Эртемнер академиязының ролюн ол чугаада бедик-биле үнелээн, үндезин шинчилелдерни колдадыр хөгжүдериниң эргежок чугулазынга улуг кичээнгейни ында салган. Оон-биле чергелештир, чурттуң экономиказын, өөредилгезин болгаш культуразын хөгжүдериниң темпилери хамааржыр апаар улуг улус ажыл-агый төлевилелдерин боттандырары дээш эртемденнерниң харысалгазын онзалап демдеглээн.

Бистиң чуртувуска эртемни айлап таарыштырар рольду партия ам ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга хүлээндирген. Ол болза ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга улуг бүзүрелдиң болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң кедергей улуг планнарын боттандырарынче угланган оон ажыл-чорудулгазын бедик-биле үнелээниниң илерээшкини-дир. Эртемнер академиязының эртемденнери партияның болгаш чоннуң бүзүрелин шынзыдарынче чүткүп турар.

Бистиң экономиктиг күчүвүстү улам ыңай хөгжүдеринге кедергей улуг курлавырлары база болур эң-не байлак край Сибирь бистиң чуртувустуң хөгжүлдезиниң планнарын боттандырарынга онза черни ээлеп турар. «Сибирьниң казар байлактары мырыңай-ла эгээртинмес болуп турар... Олар болза эң эки машиналар-биле дериирин негеттинип турар ындыг байлалдарда туруп турар» деп, В. И. Ленин чугаалаан. Бистиң ниитилеливистиң материал-техниктиг баазазын тургузарынга Сибирьниң ужур-дузазын Леонид Ильич Брежнев чаңгыс удаа эвес онзалап демдеглеп, Сибирьниң эртемденнериниң мурнунда туруп турар улуг сорулгаларны айтып, академияның Сибирь салбыры делегей эртеминде быжыг туруштарны ээлээн деп демдеглеп турган. Ол үнелээшкин болза, Сибирьге эртемни хөгжүдериниң дугайында, күрүнеге революсчу эртем программаларын боттандырарының дугайында партияның болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынының илерээшкини болур. Барыын Сибирьниң нефть-газтыг черлери, Чөөн Сибирьниң дески бедигээжи, Норильдиң дагметаллургия комбинады, Ангара-Енисей комплекизи, Мурнуу Якутияның үлетпүрлүг девискээри — Сибирьге совет кижиниң ажыл-чорудулгазының түңнелдериниң долу эвес даңзызы ындыг-дыр. Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң чогум-на ол девискээрлеринге курлавырларны комплекстиг шиңгээдип алыры болгаш планнаашкынның ханызы-биле бодап кылган системазы онза чугула болуп турар.

Ол бүгү чүүлдер болза бистиң күрүневистиң улуг болгаш ханызы-биле бодап каан политиказының дугайын, бистиң улус ажыл-агыйывысты хөгжүдерин интенсификастаарын, ажылдың бүгү-ле звеноларынга оон шынарын база үре-түңнелдиин бедидерин хандырып турар эртемни болгаш техниканы дүргедээшкинниг хөгжүдериниң стратегиязының дугайын херечилеп турар. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде идип үндүрген чогум-на ол кол тезис оогу беш чылда бистиң экономиказывысты көдүреринде кол чүүл болуп турар.

Совет Эвилелиниң болгаш социализм чурттарының делегей туруштарын быжыглаарының, тайбынны база коллективтиг айыыл чок чорукту быжыктырарының талазы-биле партияның Төп Комитединиң улуг ажылын делегейниң мурнакчы хөй-ниитизи бедик-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тайбынга ынакшылдыг политиказы улустарга, бүгү совет кижилерге, оон иштинде эртемниң ажыл-кижилеринге тайбынның чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шолээн бүзүреддиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң дүпкүүрлүг чоруунуң чевырлыышкынының дешпилгениң эрге-ажыктарынга эртемденнерниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түңнелдиг программазын хөгжүдеринге илиткин берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүгү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилеливистиң тургузуушкунунуң эң чугула сорулгаларын, эртемни база эртем-техниктиг дешпилгени хөгжүдериниң үндезин айтырыгларын шиитпирлээринче угланган могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазынга улуг чедиишкиннерни күзеп турар.

Академик Г. И. МАРЧУК,
ССРЭ-ниң ЭА-зының оралакчы президентизи, ССРЭ-ниң ЭА-зының Сибирь салбырының даргазы.

Бедик болгаш чаагай сорулга

Бистиң бөмбүрзевистиң улустары социализмниң быжыглаары дээш, тайбының база социал дешпилгениң херээ дээш могаг-шылаг чок демиселчини СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтен көрүп турар. Даштыкының көскү хөй-нийти ажылдакчыларының чугаалары, хөй-хөй чурттарның солуннарының база журналдарының чүүлдери ол дугайын херечилеп турар.

Эш Л. И. Брежнев болза XX чүс чылдың эң-не шылгарангай политиктиг ажылдакчыларының бирээзи болуп турар деп, неделя санында үнер венгр «Орсаг-Вилаг» онзалап демдеглээн. Оон амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы Совет Эвилелиниң хөгжүлдези-биле болгаш быжыгыышкыны-биле, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң чедиишкиннери-биле, делегей ареназынга күштерниң деңзигүүрүнге чогумчалыг өскерлиишкиннер-биле, чаывырлыышкынның делегей масштавынга нептерээни-биле үзүктелиишкин чок холбашкан.

Л. И. Брежнев — шылгарангай политиктиг ажылдакчы, улуг Ленинниң херээниң төлептиг уламчылакчызы. Ол делегейниң хөй-хөй чурттарынга канчаар-даа аажок улуг хүндүткелди эдилеп турар деп, Шри Ланканың Тайбың чөвүлелиниң чиңгине секретары Л. Ариявамса медеглээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының 70 харлаазын демдеглеп турар бо хүннерде улустар Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг хажык чок политиказынга ханы хүндүткелди илергейлеп турар. Советтер чурту болза коммунистиг тургузуушкуннуң чедиишкиннериниң көскү чижээ, бүгү бөмбүрзекке тайбың болгаш дешпилге дээш демиселчилерге сорук кириишкинниң үнер дөзү болуп турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарынга байыр чедирбишаан, бистер, ланкийжилер Совет Эвилели моон соңгаар-даа тайбының болгаш социализмниң челеңгиижи болур, эки амыдырал дээш, кижи төрелгетенниң дешпилгези дээш улустарның демиселин шиитпирлиг деткиир апаар дээрзинге быжыг бүзүреддиг илергейлеп турар бис деп, Л. Ариявамса оон ындыг чугаалаан.

Л. И. Брежнев ажылчыннар-биле, тараачыннар-биле, интеллигенция-биле, дайынчылар-биле удаа-дараа ужуражып турар деп фин журнал «Маанлма я ме» демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары ажылчын кижиниң амыдыралын, эрге-ажыктарын болгаш тура-соруун ханызы-биле билир, чоннуң сагыш човаан, оон өөрүп, өлче оон чүткүп турар чүүлүн билир дээрзин 1976 чылдың чазынында Москваның И. А. Лихачев аттыг автомобиль заводунуң ажылчыннары-биле оон ужуражышкыны көргүскен. Кижиниң чаагай чоруунуң дугайында чоннуң чаагай амыдыралының дугайында сагыш салыышкыны оон кичээнгейиниң төвүнде туруп турар.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле төөгүлүг чөвүлел хуралды белеткээринге болгаш эрттирерингe Л. И. Брежнев шуут-ла дорт кириишкен деп, ол журнал уламчылап бижээн. Ол — чепсеглениишкиннерниң кызыгаарлаарының болгаш чепсекти дүжүрериниң талазы-биле боттуг саналдарның бүдүн комплекизиниң эгелекчизи, ол саналдарны тайбынга ынакшылдыг хөй-нийти сеткил ханыышкыны-биле уткаан болгаш олар делегей чугаалажыышкыннарының темазы болу берген.

«Л. И. Брежнев—ол дээрге тайбың-дыр»— деп ындыг эге-биле мали чагаактың «Эссор» солуну СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының амыдыралынга база ажыл-чорудулгазынга тураскааткан чүүлдү парлап үндүрген. Л. И. Брежневтиң адын бөгүн черниң бүгү дылдарының кырында Тайбың программазы деп адап турар совет даштыкы политиканың программазын амыдыралга хажык чок боттандырары-биле эң-не ыяк холбашкан болуп турар деп, ук солун айтып турар. Делегейниң дүпкүүрлүг чоруунуң чевырлыышкынын болдурарының эргежок чугулазының дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң идеялары тайбың дээш бүгү демиселчилерге үндезин чүүл болуп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, бодалчы, демиселчи, ажылчын, солдат Л. И. Брежневти тайбың, демократия болгаш социал дешпилге дээш демиселдиң авангардынга тургускаш, төөгү ылаптыг шилилгени кылган деп, чүүлде онзалап демдеглеп турар.

(СЭТА).

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкынының коллективи—кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың тарылга ажылдарынга хуусаа бетинде, эки шынарлыг белеткээр дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери.

Эртенгиниң сес шак. Мастерскаяга ажылчыннар чыглып келген. Оларның кижи бүрүзү бөгүн кандыг ажылды кылырын дүүн-не билип алган. Шактар Шуурук трактор кезектерин чазып кирипкен, а Сат Доржулдай—кожазында өрээлде белдирлер болгаш агрегаттарның үрелик, азы үрелик эвезин хынай берген. Оларның кайызы-даа бедик мергежилдиг мастерлер, социалистиг чарыштың мурнакчылары. Участоктар начальниктери, районнуң колхоз, совхозтарының төлээлекчилери мастерскаяга кээп, чагыглар күүселдезиниң канчаар чоруп турарын хайгаарап тур.

Күш-ажылчы хүннүң көдүрлүүшкүну бедик: кижи бүрүзү тускай планныг, сагыш човаар чүүлү хөй. Цехтерде, ажылдаар черлерде арыг-силиг, корум-чурумнуг. Кезектерни, белдирлерни, херекселдерни мурнундагызында ышкаш кайы хамаан чок октагылапкан чыдар чүве чок. Бөгүн чүве белен. Планнар болгаш социалистиг хулээлгелерни күүсединиринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге ажылдың ындыг организастаашкыны улуг дузалыг.

Коллектив бо чылдың он бир айларында бүгү хевириниң продукцияларын 380 муң рубльге сайгарар планын 395 муң рубльге күүсеткен. Чөөн-Хемчик, Өвүр болгаш өске-даа районнарның колхоз, совхозтарынга 138 тракторну, 93 машинаны, 70 комбайнны, 103 дизель болгаш 340 автомашина шимчедикчилерин олар септеп берген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, материалдарны камныг чарыгдап тургаш, 30 муң рубльдиң арыг орулгазын алган.

Мастерскаяга септээри берге кезектерни безин септээр ужурга олар таваржы бээр. Ынчалза-даа чаартыкчылар аңаа дузалай бээр. Оларның бирээзи—Петр Иванович Ошаров. Сес чыл иштинде аңаа үзүктел чок ажылдап келген хоочун слесарь машина шимчедикчилерин чүгле эки шынарлыг септеп турар. Оңгу беш чылдың баштайгы чылының бүдүрүлге даалгазын ол 140 хуу күүсеткен.

Механизаторлар Сергей Монгуш, Ховалыг Дыртык-оол, Юрий Крайнюк, Владимир Пушкарев, Калдар-оол Кара-Монгуш болгаш өскелер-даа чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Механизаторларның чарыжынга дарган Иван Зайцев, токарь, район Совединиң депутады Виктор Немков, аныяк септекчилер Сергей Иванов, Василий Подгорный олар база идепкейлиг киржип турар.

Республиканга социалистиг чарыштың эгелекчилериниң техника септелгезинге чедиишкиннеринге районнуң ажыл-агыйларындан ында ажылдап келген 30 механизаторнуң киирип турар үлүү база улуг. «Тыва», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтардан, «Искра» колхозтан келген механизаторларның ажылдап, чурттап, дыштаныынга таарымчалыг бүгү байдалды тургускан.

— Бо чылдың дөрткү кварталында 54 трактор септээр турдувус, эм септээнивис 43, арткан он бир тракторну септелге шугумунда тургускан, планны хуусаада күүседир бис—деп, каттыжыышкынның кол инженери С. Нестеренко чугаалады.

Кежээликтей апарганда мастерскаяның кол эжиинден септеп дооскаш, хевир киир будуп каан ээлчеглиг трактор үнүп келген. Аңаа механизаторларның өөрүшкүзү илдең болду. Кым өөрүвес боор.

Н. ВАНЬКОВ.

ЭГЕЛЕКЧИ КОЛЛЕКТИВТЕ

Көдээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга белеткээр талазы-биле эрткен он бир айларның чарыжынга бирги черни районнар аразынын Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкыны алган.

Ында септелге мастерскаязының бир өрээлинде бо чылдың эрткен он бир айларның ажылының түңнелдерин үндүрүп, чамдык көргүзүглерни бижип каан. Бо үениң дургузунда 242 тракторнуң ийи чүс дөртенин септээн. Ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар дүжүт ажаар комбайннарны эки шынарлыг кылдыр септеп алырынче бо чылын онза кичээнгейни угландырган. Ооң түңнелинде чыл дургузунда 65 комбайнның орнунга 73-тү септээннер.

Чүъктер дажыглаар автомашиналар септеп, ажыглалга киирерин чедиишкинниг боттандырып, амга чедир 75-ти кылыр тургаш, ону 93 чедирген. Оңгу беш чылдың бирги чылының дөрткү кварталында кылыр ажылдарның хөй кезин база эки күүсеттинип турар. Ынчангаш, «Сельхозтехника» коллективиниң ажыл-ишчилеринде оңгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын күүседириниң бүгү-ле арга-курлавырлары бар.

Бүдүрүлгениң удуртукчулары, партия, профэвилел организациялары келир чылдың хову ажылдарынга техниканы үлегерлиг белеткээр дээш социалистиг чарышты дээштиг калбартып, ону ажыктыг ажыглаар дээш моральдыг база материалдыг шаңнал-мактадды ажыглаарынче сагыш салып турар.

Техника септелгезиниң талазы-биле республикага эгелээшкин үндүрген бо коллективте чарыштың мурнакчыларының саны немежип турар. Бүдүрүлгениң хоочун ажылчыны коммунист Сат Доржулдай—бешки разрядтың слесарь-моторизи. Ооң удурткан звенозу тракторларның моторларын бедик шынарлыг септээш дужаап берип турар.

Дериглелиг станок чанында узун сыныг аныяк эрни Валерий Пушкарёв дээр. Аныяк коммунист үлегер-чижектиг ажылдап, септелгени база бедик шынарлыг чорудуп турар. Пушкарёв ам бот-тускайлан ажылдап эгелээн, слесарь-моторист болу берген.

А Кара-Монгуш Калдар-оол одалга кезээниң аппаратураларын септээрин база чедиишкинниг күүседип, чарышка үргүлчү мактадып келген. Партия организациязы ону партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган. Бүдүрүлгеге чеди чыл ажылдаан, бедик мергежилдиг бо ажылчын чедиги разрядтың слесары.

Токарьлар чарыжының мурнунда Оңдар Сарыг болуп, планныг даалгазын 200 хуу чедирген. Хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, ол месткомнуң, эш-хуу судунуң даалгаларын ак-сеткилдии-биле күүседип келген.

Механизатор кадрларның амыдырал-чуртталгазының байдалын экижидеринче сагыш салдынган. Септелге мастерскаязының чанында хөй оруннуг ниити чуртталга черин ажыткан. Аалдап келген кижилер аңаа дыштанып, арыг ак-чоорганнарлыг удуп турар. Өрээлдер чылыг, арыг-силиг. Чемненир буфетти база ажыткан.

О. ОХЕМЧИК.

ЧУРУКТА: Чадаананың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының мурнакчызы Оңдар Сарыг септелге үезинде.
Авторнуң фотозу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Хүндүлел бижии-биле Ю. Л. Аранчынны шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Республиканың эртем албан черлеринге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр, Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң директору Юрий Лудужапович Аранчынны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1976 чылдың декабрь 17.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Хүндүлел бижии-биле М. К. Дамчайны шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия-совет органнарга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр, ажылчы чоннар депутаттарының Бии-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы Михаил Каполович Дамчайны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1976 чылдың декабрь 17.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ДЕЛЕГЕЙДЕ УЛУГ ХҮНДҮТКЕЛ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң 70 харлап турарын делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизи калбаа-биле демдеглеп турар. Ооң чүгле Совет Эвилелиниң эвес, а делегейниң бүгү ажылчы чоннарының мурнунга улуг авторитеди, совет күрүнениң болгаш СЭКП-ниң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын амыдыралга боттандырар дээш могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазы онза демдеглеттинип турар.

Акы-дуңма социалистиг чурттарның парлалгазы юбилярның дугайын хөйү-биле бижип турар. Варшаваның хүннүң үнер «Жолнеш польски» солуну СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының партияның ленинчи политиказын сайзырааңгайжыдарынга киирип турар хууда үлүүн демдеглевишаан, ол делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң күчүзүн улгаттырар болгаш быжыглаар талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ажылды боттандырып турар деп бижээн.

Польшаның идегелдиг өңнүү Леонид Ильич Брежнев совет-польша харылзааларны калбартырынга болгаш ханыладырынга улуг салыышкынын киирген. Амгы үеде бистиң харылзааларывыс кажангызындан-даа артык эки хөгжүп орар деп ук солуннуң бижээн чүүлүнде демдеглеттинген.

Делегейниң бүгү чурттарында боол эртип турар юбилей байырлалынга тураскааткан хуралдарга сураглыг политиктиг болгаш күрүне ажылдакчылары киржип турар. Джорджтаунга болуп эрткен байырлыг хуралга Гайананың Премьер-министри Ф. Бернхем:

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга улуг салыышкынны киирген. Л. И. Брежнев делегейде эң сураглыг болгаш талантылыг удуртукчуларның бирээзинге санадыр. Ооң ажыл-чорудулгазы тайбың дээш демисел-биле сырый харылзаалыг—деп чугаалаан.

Ливан парламентиниң депутады Ф. Джебран Бейрутка болган митингиге бүгү делегейге, ылаңгыя Чоокку Чөөн чүкке быжыг тайбыңны тургузар дээш СЭКП-ниң, Л. И. Брежневтиң күжениишкинниг ажыл-чорудулгазын онзалап айыткан.

Тайбың дээш шимчээшкинниң идепкейлиг киржикчилериниң бирээзи, «Швеция—Совет Эвилели» ниитилелдиң чиңгине секретары Эва Пальмер:

— Ниити Европа хуралының түңнелдерин бистиң чуртувуста чүүлдүг деп санап турар. Ол түңнелдерни чедип алырынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев улуг салыышкынны киирген. Бүгү делегейге быжыг тайбың дээш туруштуг демиселчини делегейниң депшилгелиг кижилери улуу-биле хүндүлээр—деп чугаалаан.

(СЭТА).

АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛДЫҢ ИЛЕРЕЛИ

ХОШИМИН. (СЭТА-ның тускай корр). Чаңгыс аай социалистиг Вьетнамның мурнуу чүгүнде эң улуг хоорай—Хошиминге декабрьның 17-де болган вьетнам-совет найыралдың митингизи дайынчы пролетаржы эп-сеткил каттыжыышкынының, интернационализмниң идеяларынга шынчы чоруктуң илерээшкини болу берген.

ВАП-тың IV съездизиниң ажылынга киржип турган СЭКП-ниң делегациязының Ханойдан аңаа чеде берген кежигүннеринге митингиниң киржикчилери үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле байыр чедирип турганнар.

Митингиге чүве чугаалаан профэвилелдериниң хоорай федерациязының күүскомунуң даргазының оралакчызы Нгуен Тхи Бак Совет Эвилели-биле үе-шагда шылгаттынган найыралды вьетнам улустуң быжыглаарын күзеп турарын демдеглээн. Улуг дузаны көргүскени дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, бүгү совет кижилерге өөрүп четтиришкинин ол илергейлээн, ол дузага даянып алгаш, Вьетнамның маадырлыг улузу хостаалга дээш демиселге тоогүлуг тиилелгени чедип алган, чаа амыдыралды тургузуп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, бүгү совет улустуң өмүнээзинден К. Ф. Катушев амгы үеде ёзулуг чуртунуң ээлери, социалистиг Вьетнамның мурнуу талазында чаа амыдыралдың идепкейлиг тургузукчулары болу берген хостуг Хошиминниң алдарлыг ажылчын ангызынга, бүгү ажылчы чоннарынга изиг байырын чедирген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң акы-дуңмалышкы коммунистиг байыр чедиришкинин К. Ф. Катушевтиң дамчыдып бергенин митингиниң киржикчилери дыңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткааннар.

Силерниң тиилелгеңерни чоокшуладыр дээш бүгү совет улус болдунар-ла бүгү чүүлдерни кылып келген деп, оратор чугаалаан. Өңнүктер болганывыста, аңгы талазы-биле акы-дуңмалышкылар болганывыста, бис болза, ол тоогүлуг болуушкун-биле холбаштыр силерниң өөрүшкүңерни болгаш чоргааралыңарны үлежип турар бис, ол болуушкуннуң ужур-утказын болгаш ханы таагай салдарын вьетнам коммунистериниң амгы IV съездизи чайынналчаа-биле көргүзүп турар-дыр.

Совет Эвилелиниң дуржулгазының, социалистиг өске-даа чурттарның дуржулгазының көргүзүп турарындан алырга, эрге-чагырганы бодунуң авангарды—Коммунистиг партияның башталгазы-биле күш-ажылчы ажылчы чоннар бодунуң холунга апканда, пролетариаттың диктатуразы тургустуна бергенде, ниитилел болза кандыг-даа нарын, кандыг-даа улуг хемчээлдиг сорулгаларны шиитпирлеп шыдаар боор турар.

Бүгү тиилелгелеривистиң өндүр улуг дүргедекчизи—пролетаржы социалистиг интернационализм болур, ол дээрге: аңгы талазы-биле акы-дуңмадыышкыларның дем каттыштырылгазы болгаш бот-бодунга дузалажыры, кады ажылдажылганы болгаш дузалажырының ёзулуг акы-дуңмалышкы харылзаалары-дыр, ынчаарга ол болза үзел-бодалының ниитилээшкини-биле, өнчүс сорулгаларының чаңгыс болуп турары-биле, бот-боттарының чедиишкиннеринге сеткилдиң ханызындан сонуургалдыы-биле социалистиг чурттарның улустарының аразында тургустунган, хөгжүп болгаш быжыгып турар.

Тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаары дээш, социалистиг бүгү күрүнелерниң, амгы үениң революсчу бүгү күштериниң сырый каттыжыышкыны болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс эви дээш демиселге вьетнам улус-биле, ВАП-биле кады ажылдажылганы СЭКП, бүгү совет кижилер бедик-биле үнелеп турар деп, түңнелинде К. Ф. Катушев чугаалаан.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

ХАНОЙ, декабрь 17 (СЭТА). Вьетнам коммунистериниң IV съездизиниң ажылынга коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, национал-хосталгалыг болгаш демократтыг организацияларның база шимчээшкиннериниң 30 делегациязының киришкени Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкини-биле интернационалчы найыралды болгаш дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын чайгылбыш чок калбартып турарын тодаргай херечилээн.

Вьетнам революциязының делегей улуг ужур-дузазын даштыкы аалчылар ВАП-тың съездизиниң индиринге үнүп келгеш демдеглеп турган, олар партияларның болгаш чазактарның, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының ажылчы чоннары, бүгү делегейде өңнүктери-биле вьетнам коммунистериниң ханы харылзаазын бедик-биле үнелээннер.

Съездиниң делегаттары боттарының талазындан вьетнам улустуң шынныг херээниң талазынга туржуп, кадыг-берге шылгалдаларның чылдарынга оларны деткип турган кижилерге изиг өөрүп четтиришкинни илергейлээннер.

Вьетнам моон соңгаар-даа социалистиг бүгү чурттар-биле, чүнүң-даа мурнунда Совет Эвилели-биле марксизм-ленинизмге болгаш пролетаржы интернационализмге үндезилеп, дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын, бүгү талазының, кады ажылдажылга харылзааларын быжыглаар болгаш хөгжүдер талазы-биле күженишкиннерни кылыр деп ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң даштыкы херектер министри Нгуен Зуй Чинь бодунуң санаалынга демдеглээн.

Социалистиг чурттар-биле бистиң экономика харылзааларывыс чугула чүүл болу берген деп, Нгуен Зуй Чинь чугаалаан. ВСР акы-дуңма чурттар-биле күш-ажыл хуваалдазын таарыштырарынга киржир апаар, ол чорук тайбың тургузуушкуннуң сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээринге дузалаар, социалистиг системаны быжыглаарынга төлептиг үлүгүн киирер. Бот-бодунуң хамаарышпас чоруун хүндүлежиринге, суверенитетке, бот-бодунга ажыктыг болурунга болгаш тайбың бот догунналашкынга үндезилээш, янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг бүгү чурттар-биле харылзааларны тургузарынга вьетнам белен деп илеткелчи демдеглээн.

ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Национал хуралдың доктаамал комитединиң даргазы Чыонг Тинь съездиге чүве чугаалааш, республиканың чаа конституциязын тургузарының кол-кол принциптерин тодаргайлаан. Ол конституцияга чурттуң соңгу-даа, мурнуу-даа чүгүнге чедип алдынган социалистиг чаалап алышкыннарны дүрүм ёзугаар быжыглап, киирер.

«Партия тургузуунуң дуржулгазы болгаш партия устаынга өскерилгелер» деп илеткелди ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү Ле Дык Тхо кылган.

ИТАЛИ ПАРЛАМЕНТИНИҢ ШИИТПИРИ

РИМ. (СЭТА). Ийи күрүнениң аразында кызыгаар айтырыгларын болгаш өске-даа чамдык айтырыгларны туюлунга чедир аайлап шиитпирлээр дугайында Югославия-биле керээни итали парламентиниң депутаттар палатазы күштүг болдуруп бадылаан. Политиктиг партияларның хөй нуруузунуң төлээлекчилери ол шиитпир дээш бадылаан. Чүгле неофашистиг партияның кежигүннери удур бадылаан. Хөй саныг чазалгалар киирип, шаптыктаарының тактиказын ажыглап тургаш, керээни күштүг болдуруп бадылаарың бойладыр дээн оларның ораллажыышкыннары буурап дүшкен.

Ук керээге эрткен чылдың ноябрьда ат салган турган. Триестиң районун итали администрацияның адаанда турар «А» зона болгаш югослав эргелелге турар «Б» зона кылдыр аңгылаашкын шугуму-биле чарарындан ойталаарын, ооң орнунга күрүне кызыгаарын тургузарын ол керээге баш удур көрген.

Бир чагааның изи-биле

ФАКТЫЛАР БАДЫТКАТТЫНЗА-ДАА

Бистиң редакцияның почтазы-биле хүн бүрү кээп турар чагааларның аразында Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырдан медээ келген. Ону номчукчуларга баштай таныштыраалынар.

«Эргим редакция! «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырда четпестерин бижип олур бис. Амгы үеде бистиң республиканың кайы-даа бузунуунда механизаторлар техника септелгезинче кирген болгай. Бис ол ажылче хаара туттунар аргавыс чок болду, чүге дээрге, дарганнаар бажыңывысты Долдуг-Эник Кыргыс деп 5—6 саар инектиг, оон аңгыда моллурга, бызаалыг, хөй-хөй хой, өшкүлүг кижи буузун аппаргаш, кажаа кылып алган. Кым-дап-даа чөпшээредип алганы билдинмес.

Оон аңгыда хөй-хөй механизаторлар кышкы үеде, техника септелгеге турда, аңаа-да ажыл чок олурар ужурга база таваржып турар. Ол бүгү четпестер-биле чергелештир салбырда специалистер хуваалдазы база шын эвес. Салбыр эргелекчизи дуржулга чок, а механикте тускай эртем чок, орта ажыл база кылбас, үргүлчү суур кирер кижи-дир. Бо бүгүнү сайгарып, биске дузалажып көрүңер».

Чагааның кол утказы мындыг. Адаанда ат салбаан. Бир кижи механизаторлар өмүнээзинден бижээн. А ук салбырда барык алдан хире механизатор бар, оларның дөгерези-биле душчуп чугаалажыры берге болбайнаан. Чүге дээрге, олар чаңгыс черде эвес, тарамык, ынчангаш, чагаада кирип турар чамдык фактыларны каксы-даа бол, көрээли.

Салбырның дарганнаар черин. Ында бичии бажыңчыгаш бар-ла чорду. Ынчалза-даа ханалары шаараш, ээр-дагыр чудуктарын шаанда-ла чыскаап үндүрүпкен хевээр. Оларның аразынче чиңгис тырып, кажан-даа чылыглап көрбээн. Ынчангаш аңаа ажылдаан кижилерге соогу-ла кончут. Ол бажың аңаа турбаан, ында үш оол ток-биле хөмүр көзеп, сеялкалар, андазыннар септеп турлар. Ындыг соок бажыңга ажылдап турза-даа, олар планныг онаалдазын күүседип, бар турган андазыннарның, илиирлерниң колдуун септеп алгылаан.

Бо чылдың күске чедир аңаа ийи бажың турган. Бирээзин Долдуг-Эник Кыргыс чүдүрүп аппаргаш, кажаа кылып алганы шын. Ол кижи ону совхоз дирекциязының чөпшээрели-биле алган. А мындыг байдалга таваржы бээрин билбес эвес, ону совхоз дирекциязы ол бажыңны чүге бустургаан деп айтырыг кижиниң мурнунга тургустунуп келир. Аңаа харыы бо.

Эртип турар чылдың чазынында бөлүк тудугжулар Арыг-Бажынга гараж тудуп бээр деп совхоз дирекциязы-биле керээ чарган. Ук тудугну ийи чыл хуусаалыг дижип дугурушкан. Часкы, чайгы үелерде тудугнуң темпизи коңчуг бедик чоруп турган. Тудугжулар ук гаражты ноябрьга чедир доозуп, ажыглалга киирерин аалаан. Аңаа амгы үениң техниказы-биле дерээн чаа дарганнаар чер база төлевилеттинген. Ону көргеш, совхоз дирекциязы эрги дарганнаар черни Д-Э. Кыргыска буузун алырын чөпшээрээн.

Ноябрь-даа үнген. Ук тудуг доостур туржук, ара кагдынган. Материал чок дээш тудугжулар чана берген. Шынап-даа болза, оларны буруудадыр эргевис амдызында чок: ук тудуг ийи чыл хуусаалыг болгай.

Совхоз дирекциязы эрги ийи казанактың бирээзин бузарда, байдалды хандыр өөренип көөр турган. Ол талазы-биле авторнуң шүгүмчүлеп турары база чөптүг. Ажылдың эчээзинге чедир манавайн, далаш чорук кылганының түңнелинде ам кээп ажыл-ишке шаптыктаашкын чедирип турары шын.

Чагаада ол-ла Долдуг-Эник Кыргыстың малын уставтан ажып турар деп бижээни база шын. Ооң коданынга улуг, бичии беш бода, чээрби беш баш хой, өшкү турган. Чоокта чаа көдээ Советтиң шиитпири ёзугаар ол эртык малын күрүнеге садыпкан. Ам оон коданында малы устав-биле дүгжүп турар деп болур.

Салбырның специалистер хуваалдазында онзагай чүве чок болду. Ооң эргелекчизи Биче-оол Солаан тускай эртемниг специалист, механикке тракторист мергежилдиг Чугай-оол Самбаа ажылдап турган, ол ам өске ажылче шилчээн, ооң орнунда Уштулаң Хирлиг-оол кирген. База-ла ол талазы-биле ажылдап болур кижи деп чоп чугаалап турар.

Бо дугайында чугааны маңаа доозуп болур турган. Ындыг-даа болза, механизаторлар өмүнээзинден бижип турар автор чамдык фактыларны хөлүн эрттир хөөредипкенин маңаа айтыр апаар.

Аңаа чижек. Билдинмес бижикчи «кыш болурга хөй-хөй механизаторлар ажыл чок артар» дээнин үстүнде номчаан бис. Эштер механизаторлар! Мунган тракторуңарны азы комбайныңарны «Сельхозтехникага» бодуңар барып септээриңерге командировка акшаны болгаш ажыл төлевирин техника септээн черинер төлеп берип турар болгай. Ол ёзугаар «Сельхозтехникага» ажылдап барган Арыг-Бажы салбырның чамдык механизаторлары ажылын каапкаш, аалыынче чаңгылай бергилээннер.

Совхозта-даа, салбырда-даа механизаторлардан тургустунган хөй кижилиг коллектив техника септелгезинден оспаксыраан ийи-чаңгыс кижилерни канчаар көрүп турарыл? Маңаа ол дугайында шынгыы чугаалажып, техника септелгезинче чогуур кичээнгейни угландырары чугула.

«Сельхозтехника» черлеринден «чанаттап» келген кижилер база ажыл-биле хандыртынган. Оймак фермазында мал чеми ылбырадыр цехте, одакчыларга, шаңга болгаш оон-даа өске черлерге ажылдаары-биле хөй-хөй механизаторларны хаара тудкан. Ук салбырның механизаторларында ажыл чок кижи амгы үеде чок.

Бо чүүлдүң түңнелинде, бо чагааны бижээн кижиге болгаш өске-даа эштерге, эки-даа чүүлдү бижип тура, четпестерин-даа айыткаш, адаанга ат, фамилиязын долузу-биле бижииринин чугулаазын демдеглекседим. Хөй-ниитиниң өмүнээзинден чагааны редакцияже чорудуп болбайнаан, ындыг-даа болза оода үш-дөрт хире кижиниң адын, фамилиязын ынап-ла айтыр херек. Ат салдынмаан чагаада фактыларны истеп, хынаары коңчут берге.

... Түңнел бо.

Д. ЧЫДЫМ,
«Шынның» корреспондентизи.

Израиль эжелел эрге-чагырглары эжелеп алган араб девиекээрлеринде чурттакчы чонга удур ужур-дүржок ажылдаашкыннарны күштелдирип турар. Иордан хемниң барыын талакы эриинде Наблус, Хеброн, Дженин хоорайларда шериг болгаш полицейжи таңныылдар тайбын чурттакчыларның ортузунда массалыг тудуп хоругдаашкыннарны чорудуп турар. Хоорайларже кирер оруктарда, кол кудумчуларда болгаш шөлдерде таңныылдарны күштелдирген.

ЧУРУКТА: Хевронда израиль солдаттар.

ХООЧУН КОМБАЙНЕР

Чылдың-на, ажаап алыышкынның харыысалгалыг үезинде «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Кара-Чыраа, Ээр-Хавак, Элезин болгаш Арыскан ховуларынга найыралдыы-биле шуужупкан чоруп турар «Сибиряк» маркалыг комбайннарны көрүп боор бис. Мурнунда комбайнда ортумак сынныг, бажының дүгү болгаш эрин салдары көгерип, улгады берген назылыг кижи чоруп орары чаңчыл апарган. Ол болза, «хову корабльдеринге» хөй чылдарда башкарып келген, ук звенонуң удуртукчузу, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденинин эдилекчизи Буян Хомушку-дур.

Буян Манчылович бодунуң күш-ажылчы чоруун он сес харлыында, 1938 чылда, ынчаардагы Элегес күр-экономунга—амгы С. К. Тока аттыг совхозка эгелээн. Тракторнстерниң чыл хуусаалыг курузун дооскаш, эң баштайгы демир дугуйлуг «СТЗ» тракторну башкара берген. Ынчаарда берге болбайн канчаар, дүүн чаа-ла молдурга, богба мунуп, хөй кадарып чораан кодээ оолга трактор дээрге эмдик аъттап дора сагындырар-даа турган.

Аныяк тракторист аңаа сес чыл ажылдааш, өг-бүлезиниң ээйы-биле «ҮТКА 25 чылы» совхозка кээп, он чыл улаштыр ажылдаан. Арыг-Үзүүнүң девискээринде ооң чер аңдарбаан, тараа чаштырбаан, илиртевээн чери чок деп болур.

Ийиги тускай мергежил — комбайнер болурун ол шиитпирлеп алгаш, ону чедип алган-даа. 1956 чылдан бээр комбайн башкарып келген. «Сталинец», «СК-3», «Сибиряк»... Бо комбайннарны хоочун механизатор шуптузун эки башкарып билир. Кадарчының оглу кан «аъттың» ёзулуг ээзи апарган.

Элегес болгаш Арыг-Үзүү ховуларга оон бүдүрген ажыл-ижиниң хемчээлин ук совхозтарның архив материалдары херечилеп болур. Хөй чылдарда бедик үре-түңнелдиг ажыл-ижи дээш Буян Манчыловка Хомушкуга Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору атты Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1963 чылда тывыскан. Ооң хөрээнде Ленинчи юбилей, «Кур болгаш куруккап черлерни шиңгээдип алганы дээш» деп медаль болгаш Күш-ажылчы шылгаралдың хорек демдээ чайнап чоруур. Район база кодээ Советтер депутадынга каш удаа соңгуткан.

Буян Манчылович оңгу беш чылдың баштайгы чылында 300 тонна ажыг тарааны бастырып, хүлээлгезин ажырган. Ол хүн бүрүнүң ээлчег нормазын 170 хуу чедир күүседип турган. Ооң звенозунуң кежигүннери М. Сырбыкай, М. Даржып-оол, М. Дажы-Дондуп, В. Кара-Хупа, Х. Эрес-оол, Э. Бүрбү олар ажаап алыышкын планын ажыргаш, «Пайырал» совхозтуң Шанчыда салбырынга барып, 300 гектар ногаан суланы ажаажырынга база кирипкен.

Хоочун комбайнерниң звенозунуң кежигүннери дүжүт ажаап алыышкынының үезинде социалистиг чарышка тиилекчи болгаш Бүгү-эвилелдиң Кедээ ажыл-агыйы ажылдакчыларының хүнүн таварыштыр совхоз администрациязының, партком болгаш комсомол комитединиң хүндүлел бижиктери, өртектиг бэлээннар-биле шаңнатканнар. Бо чедиишкиннерни чедип алырынга звено удуртукчузунуң киирген үлүү улуг.

38 чыл механизатор стажтыг. Ол дээрге, хөй чылдарның маадырлыг күш-ажылы, комбайнны ылавылалдыг белеткээри, могаг чок иш, комбайн оруунга таваржы бээр билдинмес таварылгалар... Ону дуржулгалыг, бедик мергежилдиг, караа коскү, холу бижыг, ажылынга бердинген кижи эртер.

Буян Манчылович — аныяк механизаторларның дагдыныкчызы. Бодунуң байлак дуржулгазын. билиин дамчыдып, олар-биле доктаамал харылзааны тудуп турар. Аныяк механизатор бүрүзү ону «башкывыс», «орук айтыкчывыс» деп чоргаарал-биле чугаалажып турар.

Буян Манчылович алды уруглуң адазы, оларның эки өөренирипче, шын кижизидилгезинче доктаамал сагыш салып турар. Улуг уруу Тамара Красноярскиниң саң-хөө институдун дооскаш, төрээн совхозунда бухгалтерлеп ажылдай берген. Сергей—Совет Арминың хүрээлелинде, Михаил—Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда салбырының бирги курсчузу, эң бичези—белеткел клазында өөренип турар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Буян Манчылович Хомушку кодээ ажыл-агый техниказын эки билир.

В. АНАЙ-ООЛ.

АЭРОФЛОТТУҢ ДААРТАГЫ ХҮНҮ

ССРЭ-ниң хамааты ужар чүүлүнүң бөгүнгү шиитпирлеп турар айтырыгларының артында келир үези чоруттунуп турар. Амгы үеде заводтардан бүдүп үнүп турар агаар лайнерлерниң чамдыызы бо чүс чылдың сөөлгү он чылдарында ужударлар, а саазында дөзевилеп турар самолёттар келир чүс чылда ажылдаарлар. Аэрофлоттуң амгы сорулгаларының, келир үеде сайзыралының дугайында ПМА-ның корреспондентизи Михаил Чернышевтуң айтырыынга ССРЭ-ниң хамааты ужар чүүл министриниң оралакчызы Иван Разумовский мынчаар харыылаан.

— Дүрген ужударының айтырыы, авиацияның «кажан-даа төнмес» айтырыы эң-не кол сорулга боол артпышаан. Үндеп дүрген ужудар самолёттар хамааты ужар чүүлге турар бе, турбас бе? Чоокта чаа-ла ол айтырыгны долгандыр Барыын чүкке аажок маргышкан, а биске хөй талалыг «болур», «хоржок» дээн байдалдарны ханы өөренип көрүп турган дег. Бөгүн ындыг дүрген самолёттар шуут бүткен херек-тир.

Ийи Махты ажары (үн дүргенинден ийи катап дүрген) хамааты ужар чүүлге бодуун херек эвес болган, эвээш эвес бергедээшкиннерни эрттивис, ынчалза-даа чаа машиналарга ужудуушкун үезинин үш катап кызырылганы боду-ла хамык чүвени чугаалап турар. Беш-он чыл болгаш ырак аян-чоруктар колдуунда үнден дүрген ужар лайнерлерге күүсеттинер деп чүвеге бөгүн бүзүревес кижи чок деп болур.

Дүрген ужудары хамааты ужар чүүлдүң шиитпирлээр айтырыгларындан чүгле чаңгыс кол айтырыг болбайн турар. Бистиң чурттувуста ужар чүүлдүң пассажир сөөртүлгезиниң дензигүүрү доктаамал өзүп турар. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдезиниң күрүнениң беш чыл планында пассажир транспортунуң ниити өзүлдезинде агаар аргыжылгазы эң бедик темпилер-биле сайзыраарын демдеглээн.

Бо чылын аэрофлот бодунуң төөгүзүнде бир-ле дугаар 100 миллион ажыг пассажирлерни дажыглаар, а бүгү беш чылда ол сан 550 миллионну ажар. Ниитиниң транспорту бисте эң чиик хөлезилиг, оон ниитиниде аэрофлоттуң билеттерниң ортээ база ындыг.

Агаар транспортунуң аргыжылгага ажыктыг талалары болгаш кымга-даа эптиг ону улам нептерецгей болдурган. Ол нептерецгей чорук ам-даа хөйнү кылырын даандырып турар. Хамааты ужар чүүлдү сайзырадыр талазы-биле шаптыкын хемчеглер алдынып турар-даа болза, пассажир аргыжылгазының негелделери ам-даа долу хандыртынмайн турар. Айтырыг чаңгы «шөлээлер» үезинде, чурттуң аңгы-аңгы районнарынче углаан пассажирлерниң саны хеңертен өзе бээр үеде кончуг чидиг тургустунар. Аэропорттарга-даа, агаарга-даа дакпыш апаар. Ёрта шуут бир аңгы хевирниң шиитпири херек. Оларның бирээзи—улуг фюзеляжтыг (чоон) хары угда хөй санныг пассажирлерни ап болур, ийи-үш аңаа лайнерлерни солуптар самолёттарны кылып чогаадыры болур.

Ындыг машинаның үлегерлиг хевири тургустунган. Ол дээрге 350 пассажирге санаттынган ИЛ-86 деп ийи палубалыг аэробус-тур. Оон дүргени шакта 900 километр чедер, ужудуушкунунуң ыраа 5 муң километр хире.

Беш чылдың төнчүзүнде пассажирлерниң чартык кезии ИЛ-62 М, ИЛ-86, ТУ-144, ТУ-154, ЯК-42 дээн чижектиг эң чаа хевирниң лайнерлеринге ужудар. Бистиң хамааты ужар чүүлдүң чоокку келир үези ындыг. А оон ырады көөр болза байдал кандыг аазы көстүрүл?

Тускай эртемнигерниң бодалын ёзугаар алырга чүс чылдың төнчүзүнде, муң харын-даа ийи муң пассажир (дөрт демир-орук поездилери) алырынга санаттынган самолёттар көстүп келир. Ол самолёттарның даштыкы хевири шуут өскерлир, чүге дээрге аэродинамиканың хоойлулары хевирин өскертпейн, хемчээлин кайы хамаан чокка улгаттырар арганы бербес. Муң ажыг пассажир хүлээп алырда самолёт үш палубалыг апаары чадавас, а ийи муң чеде бээр суг болза фюзеляжы чиде бээр, самолёт медээжок улуг «ужар чалгын» хевирже шилчиир.

Агаар транспортунуң немелде аргалары чаа материалдарда база бар. ТУ-144-түң бүдүрүп турар Воронежтиң ужар чүүл заводунга даштыкы журналистер чораащ, үнден дүрген ужудар лайнерниң конструкциязында титандан кылган кезектерниң хемчээлин кайгаан. Ол металл ам совет ужар чүүл үлетпүрүнде калбаа-биле ажыглаттынып турар, ону даштыкыже безин садып турар бис. Чээрби беш чыл бурунгаар титан бүгү делегей үлетпүрүнге капш-ла он-он тонналар-биле санаттынып турду.

Агаарга ужудуушкуннуң амгы кударанчыг чөрүүдээзи чүл дээрге, хөй муң километрге ужудуушкун капш-ла шак үргүлчүлээр, а хоорайдан аэропортка чедир орукка, билет демдеглеериңге, ап чоруур чүъкту дужаап, дедир алырынга чарыгдаар үе үсчок хөй болу бээринде, база агаар чогундан манаашкында болур. Ол бүгү чылдагааннар агаар транспортунуң ажыктыын аажок эвээжедип турар. Ынчангаш пассажирниң үезин камнаарының айтырыы чүгле агаарга эвес, а черге база хамааржыр. Берта хөй чүве аэропорттан, соң ужудуушкунну башкарарының амгы дериг-херекселдери-биле четчелеттингениңден хамааржыр.

Эрткен беш чылда Совет Эвилелинде 70 чаа аэропорттар болгаш вокзалдар туттунган. Олар чылда каттышкаш 40 миллион ажыг пассажирни эрттирер. Агаарның улуг ортээлдерин тудары бо беш чылда база уламчылгар, оларның бирги ээлчегде Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң, Кыдыкны Соңгу чүктүң районнарынга тудар. Оон-биле кады амгы өртээлдерни база чаартыр. Чижээлээрге, найысылалдың дөрт аэропорттарын каттыштырып турар Москваның ан улуг аэробеллдерин чаартыры уламчылаар. Москва ам чылда 20 миллион хире пассажирни эрттирип турар, а аргыжылга улгаткан үелерде найысылалдың аэропорттары хонукта 90 муң хире пассажирни аргыштырып турар.

Внуково аэропортунда самолёт хондурар-ужудар үшкү шөлдү төлевилээн. Ынчан оон пассажир аргыштырар аргазы ийи катап улгадыр, чылда 20 миллион пассажир чедер. Оон соонда ээлчег Домодедово аэропортунга баар. Самолёт ужудар-хондурар шөлдерниң саны борта дөрт чедер. Ол чорук чылда 40—50 миллион пассажирни эрттирер арганы бээр. 2000 чылга чедир найысылалга ам бир, бешки аэропортту тудары тодараттынып кел чыдар, чүге дизе ажылдап турар агаар өртээлдерин алгыдарының шинээ ол үеге чедир төнер.

Чаа аэропорттуң төлевилелин кылып эгелээри удавас боор. Төлевилекчилерниң бодалы-биле ол ужудуушкун башкарарының эң чаа дериглери-биле хандыртынар. Чаа аэропорттуң кабызынга агаар байдалын чагырар. туман, хар. дүвүлээшкиниң болдурбазының хемчеглерин ада бээри чадавас.

(ПМА).

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ШЫНАРЫ ДЭЭШ

Чоокта чаа «Х Улуг хурал» колхозтуң клувунга ада-иелер долдур олургулапкан. Баян-Кол ортумак школаның ниити ада-ие хуралынга чыглып келгеннери ол.

«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле школаның мурнунда тургустунган сорулгалар» деп илеткелди хуралга Баян-Кол ортумак школаның директору Я. Я. Шаннаа кылган. Школаны дооскаш, төрээн колхозунда ниитилелге ажыктыг ажыл-херекти бүдүрүп турарларны адап, амгы үеде школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны анализтеп, өөредилгениң шынары дээш чүткүлдүг ажылдап турар башкыларны адап, эки өөредилгелиг, сагылга-чурумнуг уруглардыг ада-иелерге илеткелчи байыр чедирген.

Илеткелге эрткен өөредилге чылының бирги улдуунуң түңнели-биле бо өөредилге чылының бирги улдуннуң түңнелин деңнеп, өөредилге хуузу 90-дан 97 хуу чедир өскенин багай эвес деп, чамдык класстар. чижээ, 2 «а» (удуртукчу башкызы К. Т. Базыр), 3 «а» (Э. К. Дензенмаа), 1 «а» (С. С. Дамдың-оол) дээн ышкаш коллективтер бирги улдуңда 100 хуу өөредилгени чедип алганын демдеглээн. Ынчалза-даа бүгү совет кижилер-биле бир домей бо оңгу беш чылды шынарның болгаш ажыктыының беш чылы болдурар дээш школада башкылар коллективи ада-иелер-биле харылзааны ам-даа эчизинге чедир тудуп шыдавайн турарын директор шүгүмчүлелдиг ёзу-биле айыткан. Өөредилге хуузун алыр болза, бирги улдуңда 100 хуу болган чамдык класстарның билииниң шынарын орта чижекке тодаргай илередип, ону эдип алырының аргаларын илеткелчи сүмелээн. Ооң чижээнге, 5 «б» класс (башкызы Э. К. Мендот) бирги улдуңда багай демдектиг өөреникчи чок класстарның санынга кирээ-даа, шынар талазы-биле 17-ле хуу болганын айыткан. Ол чүл дээрге, класста өөреникчилерниң «эки» болгаш «кончуг эки» демдектерни ап турары эвээш, колдуунда ортумактап өрүлевейн турары ол-дур.

Ынчангаш ада-иелерниң мурнунда уруг-дарыының өөредилге-кижизидилгезинче кичээнгейни кошкатпайн, школа-биле, башкылар коллективи-биле сырый харылзааны тудары чугула. Чылдан чылче уруг-дарыы багай өөренир, уругларының өөредилгезинче сагыш салып, безин чадаарда школага кирбес ада-иелерни илеткелчи шүгүмчүлеп, адаан.

Школада тыва дыл болгаш литература башкызы К. Х. Даржаа чыылганнарга «Ада-иениң эргелери болгаш хүлээлгелери» деп кыска лекцияны помчуп таныштырган. Лекция суурнуң амыдыралындан алдынган тодаргай чижектерден тургустунган болгаш солун болган.

Санал-оналсолчулгазынга ада-иелерниң идепкейлиг киржири чугула. Ада Дагаажык Байкараевич Албанчы школаның башкыларының чорудуп турар ажылдарын деткип, уруг-дарыын чүгле башкыларга, школага чарбып каапзыг олурар ада-иелерни шыңгыы шүгүмчүлээн. Абрек Байкараевич Дүрбүлек арага-дарыже хандыкшылдыг, ажы-төлүнүң өөредилге-кижизидилгезин шуут уттур кижилерни хөй-ниитиниң талазындан шыңгыы көрүп, кодээ Совет күүскому болгаш колхоз баштаар черинге чедир хемчег алырынче кыйгырган. Школада өөренмейн турар болгаш ортумак өөредилге черлеринде аныяктар-биле школачыларның аразында холбаазын таарымчалыг шиитпирлээринче кодээ Совет күүскому. ада-иелер болгаш школа кичээнгейни күштелдирер дугайын эмчи Роза Кыргысовна Кендеп бодунуң саналынга чугаалаан.

Школаның төрелдер комитединиң кылып чоруткан ажылдарында чедир кылдынмаан чүүлдер дугайында кыска дыңнадыгны комитеттиң даргазы турган Чанчынмаа Донгаковна Таспаанчык кылган.

Хуралдың түңнелинде ниити школаның ада-ие комитединиң ажылын экижидер талазы-биле тускай доктаалды хүлээп ап, чаа төрелдер комитединиң составын соңгаан.

Хурал соонда школаның элээди класстарының өөреникчилери ада-иелерге солун концертти бараалгаткан.

О. НАМЧЫЛАК,
Б. БАГЫТ-ООЛ.

САМОТЛОРЖЕ ОРУК

Тюмень область. Сургут-Нижневартовск аразының чаа демир-оруу-биле поездилерниң ажылчып шимчээшкини ажыттынган. Ол орукту дерип тургузары «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында» көрдүнген.

Баштайгы поезд Барыын Сибирьниң нефть үндүрүп ап турар эң улуг төвүнде өрүмнекчилерге, нефтичилерге болгаш тудугжуларга хереглээр чүъктерни чедирген.

Шыргай арга-эзимнерни, хөй санныг хемнерни, тулааларны таварты 216 километр дурттуг каң орукту салырын «Тюмень-оруктудуг» эргелелдиң коллективи болгаш өске-даа тудуг черлери хуусаазындан бир чыл бурунгаар дооскан.

ЧУРУКТА: баштайгы поезд Нижневартовскиде.

И. САПОЖКОВТУҢ фотозу.

Суурувус кижилери

БАШКЫНЫҢ КОКПАЗЫ

Колхозтар тургустунуп, чаа амыдырал эгелеп турда Тюлюштер аңаа бир-ле дугаарында кирген болгаш ниитиниң малын кадарып, чонунга бараан боол турганизр. Чылдар эрткен. Сюрюнмей болгаш Уйнукай Тюлюштерниң ажы-төлүнүң хөй нуруузу ам «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан суурда ада-иезиниң ажыл-ишчи чаңчылын салгаан, чонунга хүндүткелдиг ажылдап, чурттап чоруурлар.

Өг-бүлениң он уруунуң сезиы—кыстар. Оларның аразында ада-иезин дөзээн малчыннаа, тудугжу, садыгжы, механизатор болгаш кижизидикчиддаа бар. Эң хеймер оглу—артист. Өг-бүлениң дөрткү уруу Мая Тюлюшовна Күжүгет-биле номчукчуларны таныштырыксадым.

Ада-чурттуң Улуг дайыны доозулган чылын школага өөренип кирген. Шагаан-Арыг школазынга чеди класс дооскан соонда, Кызылга башкылар белеткээр түр курсту доозуп алган. 1953 чыл. Мая Тюлюшовнаның башкы ажылының эгези ынчан салдынган. Барыын-Хемчиктиң Аксы-Барлык школазының башкылар коллективи аныяк специалисти өөрүшкү-биле хүлээп алган. Өөренип алган-даа болза, улуг негелделиг ажылы, ооң кадында танывазы чер кол бергелерниң бирээзи боол турган. Башкы эш-өөрү аныяк кижини бут кырынга тургузар дээш демниг үлүүн каткап, ылаңгыя Хорбин Санчаевна Куулар ышкаш хоочуннарның деткимчезин ам Мая Тюлюшовна сеткил ханыкшылдыг-биле сактып олурар.

Аксы-Барлык школазынга ажылдап турганы баштайгы ийи чыл ынчаар-ла эрткен. Ынак херээнге бердинген аныяк башкы төрээн Хайыраканынга ажылдаары-биле чедип келген. Ажылынга балдыры дынзып, ажыл-амыдыралын база таарыштыр тургускан: Күжүгет Нехя-биле өг-бүле тудуп чурттай бергеннер.

Оон бээр ам 22 чыл эрте берген. Ынчаардагы аныяк башкы Мая Тюлюшовна ам Хайыракан школазының арга-дуржулгалыг башкызы, бо суурда хүндүлүг кижилерниң бирээзи.

— Ажыл-ижилерни сонуургадып көрүнерем — деп, башкыдан айтырарымга ол хөй чүве чугаалаваан.

— Ажылды чаңгыс кижи кылып турар деп канчап чугаалаар боор. Ол дээрге хөйнүң кылган ижинден, коллективтиң күжү-биле бүдер херек-ле болгай—деп чугаалап олур.

Хөйү хөйлең, чону чоорган деп шын-на сөглээн. Башкының ажылы онзагай. Чүнүң-даа мурнунда, ынак херээнге бердинишкин, күзел-чүткүл негеттинер болбайн аан. Арга-дуржулгалыг хоочуннар чок болза, чеже-даа чүткүтае, чаңгыс башкы чүнү канчаптарыл?! Башкылар коллективиниң демниг ижи, ада-иелер-биле быжыг харылзаа онза чугула. Мая Тюлюшовнаның дагдыныкчылары боол чораан Ольга Ойбаевна Нурсат, Тюлюш Солаанович Биче-оол ышкаш оске-даа буңныг кижилерни аныяк башкылар кайын уттур.

Мая Күжүгеттиң күш-ажылчы оруу быжыг тура-сорук, кызымак чүткүл-биле долган. Башкы ажылынче ооң эге базымы түр курстап эгелээнин билир бис. Ооң соонда башкы училищезин бот-өөредилге-биле дооскан. Кызылдың педагогика институдунда база бот-өөредилге-биле өөренип турар. Ону удавас доозар.

Хүн бүрүнүң чымыштыг ажылы-биле кады бот-өөредилгени холбаары безин ындыг белен бе? Ооң кадында хөй-ниити ажылдары, өг-бүлези, ажы-төлү база бар болгай. Тюлюшовна кодээ Совет депутадынга, херээженнер чөвүлелиниң кежигүнүнге каш удаа соңгуттуруп келген. Башкы кижи болгаш чон ортузунга лекция, беседаны доктаамал кылып турар. Хайыракан школазында Эъжим, Демир-Суг, Сенең ынчаар малчыннарның уруглары база өөренип турар. Эге класска эң-не баштай келген уругларны чаңгыс демниг коллектив кылдыр тургузары кончуг берге. Ынчалза-даа Мая Тюлюшовна ону чедип ап келген. Ооң башкылаан клазы алды чыл улаштыр чүс хуу өөредилгени чедип алган.

М. Т. Күжүгет башкы болурундан аңгыда, беш уругларның иези. Бо өг-бүле уругларын төлептиг кижизидип турар. Улуг уруу Фея Москваның культура институдунда, оглу Владимир Хабаровскиниң күш-культура институдунда өөренип турар, ол хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери. Валера ортумак школа дооскан, өөредилгезин уламчылаар күзелдиг. Өске артканнары школада өөренмишаан.

Башкының амыдыралдың улуг оруунче киирип, өөредип кижизиткен өөреникчилери чеже деп бодаар силер! Чээрби дөрт чыл. Оларның чамдыктары Мая Тюлюшовна-биле кады ажылдап турар. Суурда, совхозта, районда чеже кижи ажылдап, чурттап, чонунга бараан боол чоруурул, санаары берге.

Башкы-биле байырлашкаш совхоз төвүнден олуруп келгеним мурнакчы чолаачыларның бирээзи Владимир Манзырыкчы-биле Мая Тюлюшовнаның дугайын чугаалажы бээримге, ол каттырггаш:

— Мээң база башкым ышкажыл. Ону башкым дээрлер кайы хөй—деп немеп кагды.

Узунзумаар чиңгежек сынныг, бажының дүгүн чолдайтыр таарып алган, бедик чаактарлыг, кырланзымаар думчуктуг, кезээде хүлүмзүрүп чоруур, холдарында ном, кыдырааштар туткан кижини Хайыракан суурнуң кудумчузунга хүннүң-не эртен эрте көрүп болур. Ол дээрге башкы Мая Тюлюшовна Күжүгет-тир.

Хайыракан суур Улуг-Хемниң эриинде ооң чалгыгларындан үнген сырынга эргелеп турганзыг. Суур амыдыралдың улуг агымынче, төрээн черниң өөрлежип агып кирген дамырактары ышкаш, аныяк-өскенни үдеп киирип турар. Олар бистиң амыдыралывысты улам каастажыр сорулгалыглар, ол сорулганың эге каңнакчылары — башкылар. Оларның аразында ажылынга бердинген коммунист башкы М. Т. Күжүгет ышкаштар хөй.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Шыдыраа

К. Ооржак чемпион

Тыва АССР-ниң чемпионун илередир шыдыраа маргылдаазы Кызылга доозулган. Аңаа найысылалдың, районнарның, Ак-Довурактың шилилдек шыдыраачылары ойнаан. Чидиг спортчу демиселдиң түңнелинде Өвүр районунуң төлээзи, шыдыраага республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң чемпиону Ооржак Кызыл-оол сес салыгдан чеди санны алгаш, Тыва АССР-ниң чемпиону атка төлептиг болган. Ол кымга-даа уттурбаан. Чүгле ийи кижи-биле хайымнашкан. Өвүр районунуң статистика инспекциязында ол ажылдап турар. Шыдыраага бирги разрядчы, чоокта чаа 30 харлаан. Ийиги черни Эрзин ортумак школазының башкызы, бирги разрядчы Сүрүң Идам ээлээн. Бо бистиң республиканың шылырак шыдыраачыларының бирээзи. Эрткен чылын республиканың башкыларының аразынга болуп эрткен маргылдаага бирги черни алган. Кызыл хоорайның хоочун шыдыраачызы бирги разрядчы Николай Шишигин үшкү шаңналдыг черге төлептиг болган.

Республиканың спорт комитединиң шаңналдарын үстүнде ады үнген шыдыраачыларга тывыскан.

БИСТИҢ КОРР.

ЕВПАТОРИЯГА ДЫШТАНГАНЫМ

Ревматизм деп чүстер аарыындан аарааш, 1975 чылда Кара далайга барып эмнедип, дыштанып чорааным уттундурбас. Тулган чараш хоорай Евпаторияга Совет Эвилелиниң хөй национал улустары-биле кады эмнедип, дыштанып турган үевисте кандыг кайгамчыктыг солун чүүлдерни көрбедим дээр. Ылангыя 1976 чаа чылды аңаа уткаанывыс, Крымның эриктеринде Симферополь, Саки, Бахчисарай, Севастополь хоорайларга экскурсиялап, далайга пароходтуг эжиндирип чораанывыс эң-не солун. Экскурсия үезинде хөй национал эш-өөрүм-биле чуруктарга янзы-бүрү кылдыр тырттырып ап чораан бис.

Ада-чурт дайынының чылдарында немец фашистиг эжелекчилерниң Севастополь хоорайга үүлгедиглерин, совет улустуң маадырлыг чоруунуң дугайын чуруп бижээн панорамаларны караавыс-биле көрүп, номчуп, тураскаалдарны магададывыс.

Совет чазаам, Коммунистиг партиям ачызында кайгамчык оранга эмнедип, дыштанганым соонда, кадыым экижээн. Амгы үеде Хайыраканның кодээ Культура бажыңның директорлап, чонумга бараан боол, омак-хөглүг чурттап чор мен.

Крымга дыштаныгам үезинде танышкып алганым Барыын Украинада өңнүктерим-биле чагаа харылзаавыс үзүктелбейн, найыралывыс улам быжыгып турар.

Т. СОТПАЯК.
Улуг-Хем район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 20-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

17.00—«Электричество кайын келирил». Телефильм.
17.30—Уругларга фильм. «Куруг барган үе дугайында тоол».
18.50—«Чангыс чуртталга болгаш ийигизи». Телефильм.
19.10—Телемедээлер.
19.25—«Сээң чаяаттынган хереэң». Телефильм.
19.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга.
20.25—«Леонид Собинов». Документалдыг фильм.
20.45—Телемедээлер.
20.55—Чарлалдар.
21.00—23.10 — «Метелица». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, эрткен дүне бүргээн, барыын болгаш соңгу-барыын районнарга хар чааш, боранаап. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени барыын районнарга 10—15 метр четкен. Агаарның температуразы дагларга 15—20, өскелеринге 23—28 градус сооган.

Бөгүн республикага бүргээр. хар чааш, боранаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени 7—12, барыын районнарга 12—18 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 10—15, өскелеринге 14—19 градус соок болур.

Автооруктарга хар чааш, боранаар. Көстүрү 2—4 км болур.

Кызылга эрткен дүне хар чагган. Агаарның температуразы 23—25 градус сооган. Хүндүс найысылалга булуттаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кромвель» (2 сериялыг) 9.30, 12.15, 15.00, 17.45, «Чекист дугайында тоожу» 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Күзел болган чаан оглу» 9.00, Киноклуб: «Тоол чурттап чораан» 10.40, 15.00, «Тиилекчи» 12.30, 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аът мунган бажы чок кижи» 15.00, 18.30, «Чашкы шаамдан» 17.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночылынды 14.10, «Виннету—Инчу-Чунның оглу» (2 сериялыг) 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«ГЕОЛОГ» Культура бажыңы: «Бүзүрээр мен» 18.30, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» Культура бажыңы: «Бедиктиң коргунчуу» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал килдизинин 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун колбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1813

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01139.